

Erhart, Adolf

Jméno

In: Erhart, Adolf. *Struktura indoíránských jazyků*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1980, pp. 67-119

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121499>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

III. JMÉNO

3 Do lexikální kategorie „jméno“ patří lexémy, jež se spojují s gramémy kategorií rodu, čísla a pádu. Rozdíl mezi subkategoriemi „jméno podstatné (substantivum)“ a „jméno přídavné (adjektivum)“ nehraje v indoíránských j. příliš důležitou úlohu. Naše výklady o flexi budou platit bez rozdílu pro obě subkategorie, na rozdíly mezi nimi bude poukázáno teprve na konci kapitoly (§§ 38n.). Podrobně bude popsána jmenná flexe staroindická, jež odráží vcelku věrně indoíránský stav; dobře, ale poněkud fragmentárně je tento stav uchován i v íránských j. (většinu jejich tvarů lze na základě hláskových responzí snadno transformovat v tvary staroindické). Ve zvláštní části bude stručně načrtnuta geneze ii. jmenné flexe (její indoevropské základy — §§ 39n.).

31 Gramatická kategorie rodu zahrnuje v indoíránských j. tři gramémy: maskulinum, femininum a neutrum. Těmto rodovým gramémům neodpovídají samostatné morfologické koreláty. Rodové rozdíly jsou zčásti signalizovány kmenovým zakončením: substantiva tříd 7 a 8 jsou pouze feminina, tř. 9 maskulina nebo neutra, v ostatních třídách nacházíme substantiva všech tří rodů. Pádovými sufisy je signalizován rozdíl m. : n. v nominativech, akuzativech a vokativech všech čísel; v kl. sanskrtu je tento rozdíl signalizován u substantiv 5. a 6. tř. v téměř všech pádech, u 6. třídy pak v řadě pádů i rozdíl m. : f. (gramémy rodu se v tomto případě realizují spojitě s gramémy pádu a čísla). Velmi často však neobsahuje jmenná forma žádný poukaz na gramatický rod: rod se v takových případech projevuje pouze v kongruenci přívlastkového adjektiva. Rodový gramém je tudíž inherentní složkou každého substantivního lexému a musí být ve slovníku u každého substantivního kmene udán (m., f., n.). K přechylování substantiv a k rodu adjektiv srovn. §§ 367, 368, 381.

32 Gramatická kategorie čísla zahrnuje tři gramémy: singulár (sg.), plurál (pl.) a duál (du.). Duálu se užívá nejen ve spojení s číslovkou ,2', ale také samostatně o věcech a osobách, které se normálně vyskytují v páru. Duální forma jména může též označovat dvojici skládající se ze dvou nestejných osob (věcí), jež tvoří organickou jednotu: sti. *pitarau* neznamená zpravidla ,dva otcové', ale ,otec a matka, rodiče' („eliptický duál“). Gramémy čísla nemají samostatné morfologické koreláty,

ale realizují se spojitě s gramémy kategorie pádu (pádové morfémy implikují označení numeru — §§ 34n.).

33 Gramatická kategorie pádu zahrnuje v ii. jazycích osm gramémů: nominativ (nom., n.), vokativ (vok., v.), akuzativ (ak.), genitiv (gen., g.), ablativ (abl.), dativ (dat., d.), lokativ (lok., l.) a instrumentál (instr., i.). Funkce jednotlivých pádů ve sti. lze stručně popsat takto (rozdíly mezi sti. a íránskými j. jsou nepodstatné, takže stačí popsat sti. stav a upozornit na některé rozdíly):

331 Nominativ funguje jako subjekt nebo jako predikát (§ 82). Formu nominativu mají ovšem i určení vázaná k predikátu kongruencí (atribut, „doplňk“); k vazbě dvou nominativů srovn. §§ 332. Nominativ může též stát mimo větnou souvislost ve vsuvkách uvádějících pojmenování nějaké osoby nebo věci (v tom případě bývá doprovázen substantivem *nāma* nebo částicí *iti*, příp. oběma současně): *tasya duhitā Mandāravatī nāma* ‚jeho dcera jménem M.‘, *vadanty Aparṇeti* (= *Aparṇā iti*) *ča tām* ‚nazývají ji A.‘ apod.

332 Akuzativ má dvě základní funkce:

a) Objekt a jeho determinanty (atribut, apozice, doplněk) mají nejčastěji formu ak. Častá je konstrukce akuzativu s participiem (po slovesech mluvení, smyslového v nímání apod. — § 861). Ve vazbě dvou akuzativů (substantiv) po slovesech ‚dělat někoho něčím, pokládat někoho za něco apod.‘ zastává druhý akuzativ funkci „doplňku“: při transformaci aktivní vazby ve vazbu pasívní (§ 83) se oba akuzativy mění v nominativy: *Rāmam rājānam akarot* ‚učinil R. králem‘ → *Rāmo rājā kṛtaḥ* ‚R. byl učiněn králem‘. Ve vazbě dvou akuzativů po slovesech ‚říkat, ptát se‘ apod. zastává naproti tomu druhý akuzativ spíše funkci příslovečného určení („vztahový akuzativ“); při transformaci zůstává tento druhý akuzativ beze změny: *pathiko n arān mārgam aprcchāt* ‚poutník se ptal mužů na cestu‘ → *narāḥ pathikena mārgam prṣṭāḥ* ‚muži byli tázáni poutníkem na cestu‘.

b) Příslovečné určení (determinant predikátu); akuzativ je typický směrový pád, označuje směr v nejširším smyslu, tedy i směr vývoje (změnu stavu apod.): *vamaḥ gačchāmaḥ* ‚jdeme do lesa‘, *vṛddhatām gačchāmaḥ* ‚jdeme do stáří = stárneme‘ apod. Slouží též jako určení času (jak dlouho?): *trīn māsān* ‚po tři měsíce‘.

3321 Adverbiální akuzativ může být doplněn prepozicemi (postpozicemi — § 724): *anu*, *upa*, *prati*, *vinā*, *antar(ā)* aj.

333 Genitiv funguje především jako akcesorní (závislý) člen nominální grupy (genitiv adnominální):

a) g. posesivní: *rājñah prāsādaḥ* ‚králův palác‘, *pitā mama* ‚můj otec‘, *rathasya cakram* ‚kolo vozu‘ apod.

b) g. látkový: av. *ayanho kahrpa x^waenahe* ‚s tělem z ušlechtilého kovu‘

c) g. partitivní: *ko naḥ* ‚kdo z nás‘, *katamo devānām* ‚který z bohů‘, *śreṣṭho vīrānām* ‚nejlepší z mužů‘, *śataṃ dāsīnām* ‚sto otroků‘ (§ 47) apod.

d) G. podmětný a předmětný vzniká transformací vazeb slovesa s podmětem nebo předmětem (§ 85): *pituh kāmah putrasy* ‚otcova láska k synovi‘, *putrasy śokāt* ‚ze žalu nad synem‘, *patane vaṅrasya* ‚za letu blesku‘ apod.

3331 Genitiv může též fungovat jako určení predikátu (g. adverbální), a to jako:

e) Objekt (sloves s významem ‚vzpomínat si, slítovat se, napodobovat, těšit se, dávat, sdělovat‘ apod.: *mama smarati* ‚vzpomíná si na mne‘, *hotur apanayante devāḥ* ‚bohové se těší z obětníka‘, *mītrasya phalam prayacchāmi* ‚podávám plod přáteli‘ ap.

f) Agens (sporadicky u gerundiv a participií pt.): *bhartā tava neyaḥ* ‚manžel má být tebou odveden‘, *rājño niveditam* ‚králem (bylo) oznámeno‘ apod.

g) Přísluvečné určení času, místa apod.: *dirghasya kālasya* ‚po dlouhý čas‘ apod. Sem patří i tzv. genitiv absolutní (§ 861). Jako přísluvečné určení se genitiv spojuje s předložkami (postpozicemi) *agre*, *adhaḥ*, *antaḥ*, *anti*, *arthe*, *upari*, *paścāt*, *puraḥ* aj. — V stpers. převzal genitiv též funkci dativu.

334 Ablativ funguje jako určení místa (‚odkud‘), původu, příčiny, po slovesech s odlukovým významem apod.: *vanād vanam paryatati* ‚putuje od lesa k lesu‘, *lobhāt krodhaḥ prabhavati* ‚z žádostivosti povstává hněv‘, *nivṛtto margāt* ‚odvrácen od cesty‘, *śimhasya bhayād dhavāmi* ‚utíkám ze strachu před lvem‘, *cyutaḥ svarājyāt* ‚zbaven svého království‘ apod. O odlukový význam jde vlastně i u sloves s významem ‚bát se, chránit‘ apod.: *tasyāḥ sarvam abibhet* ‚jí se vše bálo‘, *čaurād rakṣayati* ‚chrání před zlodějem‘ apod. — Ve spojení s komparativem slouží a. jako výraz srovnání: *mad dhanyatarah* ‚bohatší než já‘ apod. — Přísluvečný ablativ se spojuje s předložkami (postpozicemi) *ā*, *anantaram*, *ṛte*, *param*, *prabhṛti*, *bahih*, *vinā* aj.

335 Dativ funguje jako nepřímý objekt a jako určení směru v konkrétním i abstraktním smyslu (dativ účelový, tzv. dativus commodi — o osobě, k jejímuž prospěchu nebo neprospěchu děj probíhá); přesnou hranici mezi rekčním a adverbálním užitím dativu nelze stanovit. Příklady: *mītrāya dānam dehi* ‚dej příteli dar‘, *vanāya pratiśthati* ‚vyrazí k lesu‘, *ko mahyam bhāgo bhaviṣyati* ‚který podíl mi připadne‘, *ācāryāya karma karoti* ‚dělá práci pro učitele‘, *madāya somo* ‚sóm (je) k opojení‘, *upadeśo mūrkhānām prakopāya*, *na śāntaye* ‚poučování (je u) bláznů (k) hněvu, nikoli (k) uklidnění‘ apod. (v obou posledních případech funguje dativ vlastně jako predikát!). — V av. funguje dativ též jako agens: *puṭrəm anyahmāi arśānāi varštəm* ‚dítě zplozené jiným mužem‘ apod.

336 Lokativ funguje jako určení místa (na otázku ‚kde‘ i ‚kam‘), času, vztahu apod.: *udyāne nrpo vasati* ‚král prodlévá v zahradě‘, *ghaṭas tale patati* ‚hrnec padá na zem‘, *śaṣṭhe varše* ‚šestého roku‘, *jīve saukhyam* ‚radost ze života‘, *na śakto ’bhavan nivāraṇe* ‚nebyl schopen (tomu) zabránit‘ („v zabránění“) apod. K tzv. absolutnímu lokativu srovn. § 861. — Z předložek (postpozicí) se s lok. spojuje zejména *antaḥ*.

337 Instrumentál funguje jednak jako příslovečné určení, jednak jako agens. V prvním případě jde o výrazy (1) doprovázení („sociativ“), (2) rovnosti, podobnosti apod., (3) doprovodné okolnosti, způsobu, (4) nástroje, prostředku, (5) příčiny, (6) místa, (7) času, (8) ceny aj. Příklady:

(1) *aham tvayā gamiṣyāmi vanam* ‚půjdu s tebou do lesa‘, (2) *tena tulyaḥ* ‚rovný jemu‘, (3) *jarāṅrṇair angair viśati* ‚jde s údy zesláblými stářími‘, (4) *śastreṇa nidhanam* ‚smrt (způsobená) zbraní‘, *kecit padbhyām hatā gajaiḥ* ‚někteří (byli) zabiti nohama slony‘, *ḍiptyā sūryam api tiraskaroti* ‚leskem předčí i slunce‘, (5) *laṅṅayā na kimcīt abhāṣata* ‚ze studu nic neříkala‘, (6) *jaḡmur vihāyasā* ‚odešli vzduchem‘, (7) *tena kālena* ‚tou dobou‘, (8) *gavām sahasreṇa vikriṅṅite* ‚prodává za tisíc krav‘ apod. Příslovečný instrumentál může být doplněn předložkami (postpozicemi) *saha*, *sārḍham*, *vinā* aj. — Jako agens funguje instrumentál v sti. velmi často, v av. poněkud méně, a to v důsledku transformace aktivní vazby v pasívní; srovn. §§ 83n.

34 Plný počet pádových gramémů (8) má ovšem odpovídající počet morfologických korelátů jen v singuláru m. f., a to v av. u všech jmen, v sti. (a v gav.) jen u jmen tř. 9. Všude jinde dochází k neutralizacím rozdílů mezi pádovými gramémy: u neuter odpovídá gramémům nom., ak. a vok. vždy jeden společný morfém, v singuláru sti. jmen (kromě tř. 9) splývá ablativ s genitivem, v plurálu vokativ s nominativem a ablativ s dativem, v duálu ak. a vok. s nominativem, lok. s genitivem (jen sti.), abl. a instr. s dativem. Na druhé straně se ovšem počet pádových morfémů zvyšuje tím, že zároveň označují číslo, příp. i rod (§ 31).

341 Každý pádový morfém (vl. morfém označující spojitě pád, číslo a příp. i rod) má několik alomorfů. Jejich distribuce je řízena kmenovým zakončením (jména tř. 1—9 — § 2332), v některých případech je však volná (zejména ve véd. a av.). Na druhé straně je distribuce kmenových variant (podob I, II, III) řízena pádovým morfémem, jejich subvariant (antevokálníké — antekonsonantické) fonemickým složením příslušného alomorfu. U jmen tř. 1—4 udáváme proto u každého pádového sufixu příslušnou podobu kmene. Podobný postup by byl možný i u jmen tř. 5—7, z praktických důvodů však dáváme přednost tradičnímu způsobu popisu jejich deklinace: jako alomorfy pádových morfémů udáváme pádové koncovky, jež přistupují ke kmeni zbavenému svého charakteristického zakončení (*r*, *i*, *u*, *ī*, *ū*). Totéž platí o jménech tř. 8 a 9 (srovn. § 23327).

342 V následujícím popisu pádových sufixů budeme uvádět na prvním místě rekonstruovanou indoíránskou podobu, dále pak staroindické, avestské a staroperské podoby, jež z ní lze odvodit. Některé pádové sufixy vznikly až sekundárně v jednotlivých ii. jazycích. Jejich původ bude vysvětlen hned v příslušných odstavcích, genezi starých ii. sufixů budou věnovány §§ 39n.

343 Singulár

3431 Nominativ m. f.

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1 a, b, c, d	<i>S</i>	\emptyset (III)	\check{s}, \emptyset	\emptyset
e, f, g	<i>S</i>	\check{h} (III)	\check{s}	
2 a, b	<i>S</i>	\emptyset (II)	<i>s</i>	\emptyset
c	<i>S</i>	\emptyset (III)	<i>s</i>	
3	\emptyset	\emptyset (III)	\emptyset	\emptyset
4	\emptyset	\emptyset (III)	\emptyset	\emptyset
5	\bar{a}	\bar{a}	$\bar{a}, ar\check{s}^1$	\bar{a}
6 a	$i\check{S}$	$i\check{h}$	$i\check{s}$	$i\check{s}$
b	$u\check{S}$	$u\check{h}$	$u\check{s}$	$u\check{s}$
7 a	\bar{i}	\bar{i}	\bar{i}	$i\check{y}$
b	$\bar{u}\check{S}$	$\bar{u}\check{h}$	$u\check{s}$	
8	\bar{a}	\bar{a}	<i>a</i>	\bar{a}
9	<i>aS</i>	<i>a\check{h}</i>	<i>o</i>	<i>a</i>

Poznámka:

¹ Av. inovace (-*arš* podle tř. 1, -*uš* podle tř. 6b).

3432 Vokativ m. f.

tř.	*ii.	sti.	av.
1	\emptyset	vok. = nom. (s výjimkou typu 1c, kde vok. = holá forma II)	
2	\emptyset	\emptyset (II)	
3	\emptyset	\emptyset (II)	
4	\emptyset	\emptyset (II)	
5	<i>aR</i>	<i>a\check{h}</i>	<i>arə</i>
6 a	<i>ai</i>	<i>e</i>	<i>e, i</i>
b	<i>au</i>	<i>o</i>	<i>o</i>
7 a	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
b	<i>u</i>	<i>u</i>	
8	<i>ai</i>	<i>e</i>	<i>e</i>
9	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>a</i>

Staroperské formy vokativu sg. nejsou doloženy.

3433 Akuzativ m. f.

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1 a, b, c, d e, f, g	<i>am</i> <i>m</i>	<i>am</i> (II, III) <i>m</i> (II)	<i>əm</i> <i>m</i>	<i>am</i>
2	<i>am</i>	<i>am</i> (II)	<i>əm</i>	<i>am</i>
3 a, b, c d, e	<i>am</i> <i>am</i>	<i>am</i> (II) <i>am</i> (III)	<i>əm</i> <i>əm</i>	<i>am</i> <i>am</i>
4 a, b c	<i>am</i> <i>am</i>	<i>am</i> (III) <i>am</i> (II)	<i>əm</i>	<i>am</i>
5	<i>aram</i>	<i>āram</i>	<i>ārəm</i>	<i>āram</i>
6 a b	<i>im</i> <i>um</i>	<i>im</i> <i>um</i>	<i>īm</i> ¹ <i>ūm</i> ¹	<i>im</i> <i>um</i>
7 a b	<i>im</i> <i>im</i>	<i>im</i> <i>im</i>	<i>im</i> <i>im</i>	<i>im</i> <i>im</i>
8	<i>ām</i>	<i>ām</i>	<i>qm</i>	<i>ām</i>
9	<i>am</i>	<i>am</i>	<i>əm</i>	<i>am</i>

Poznámka: ¹ Sekundární dlužení.

3434 Nominativ (akuzativ) n.

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1	<i>∅</i>	<i>∅</i> (I)	<i>∅</i>	
2	<i>∅</i>	<i>∅</i> (I)	<i>∅</i>	
3	<i>∅</i>	<i>∅</i> (I)	<i>∅</i>	<i>∅</i>
4	<i>∅</i>	<i>∅</i> (I)	<i>∅</i>	
5		<i>r</i> ¹		
6 a b	<i>i</i> <i>u</i>	<i>i</i> <i>u</i>	<i>i</i> <i>ū</i>	<i>uv</i> <i>uv</i>
9	<i>am</i>	<i>am</i>	<i>əm</i>	<i>am</i>

Poznámka:

¹ Neutrum *r*-kmenů bylo vytvořeno sekundárně (podle tř. 6).

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i>	<i>a</i>
	<i>S</i>	<i>ḥ¹</i>	<i>š, θ¹</i>	
2	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i>	
3	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i>	
4	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i>	
5	<i>arŠ</i>		<i>arš</i>	
	<i>rŠ²</i>	<i>uḥ</i>	[<i>ərəš</i>]	
	<i>raS</i>	[<i>arah</i>]	<i>ro</i>	<i>ra</i>
6 a	<i>aiŠ</i>	<i>eḥ</i>	<i>oiš</i>	<i>aiš</i>
		<i>inoḥ⁴</i>		
	<i>yaS³</i>	[<i>yaḥ</i>]		
		<i>yāḥ⁴</i>		
b	<i>auŠ</i>	<i>oḥ</i>	<i>əuš, aoš</i>	<i>auš</i>
	<i>vaS³</i>	[<i>vaḥ</i>]	<i>wo</i>	
		<i>unah⁴</i>		
		<i>vāḥ⁴</i>		
7 a	<i>yāS</i>	<i>yāḥ</i>	<i>yā</i>	<i>iyā</i>
b	<i>wāS</i>	[<i>wah</i>]	<i>vo</i>	
		<i>vāḥ⁵</i>		
8	<i>āS</i>		<i>ā</i>	
	<i>āyāS⁶</i>	<i>āyāḥ</i>	<i>ayā</i>	<i>āyā</i>
9	<i>asya</i>	<i>asya</i>	[<i>ahyā</i>] <i>ahe</i>	<i>ahyā</i>

Poznámky:

¹ Koncovka *-S* je dochována jen ve zbytcích: véd. *dyoh, goh* (též kl.) (*dyo-, go-*), gav. *-čarəš* (*čar-*), *dəng* (*dam-*), *x^wəng* (*x^wan-*) aj.¹

² Koncovka *-rŠ* zřejmě představuje ii. inovaci: vznikla snad úpravou koncovky *-arŠ* podle vzoru běžných genitivů s RS derivačního sufixu. Sti. *-uḥ* za *-rŠ* je prákr-tismus.

³ K ii. duplicitě koncovek *i-* a *u-*kmenů srovn. § 3921.

⁴ Ve sti. se projevila tendence rozlišit u 6. tř. gramatický rod koncovkami: u f. je volná variace *-eḥ, -oḥ* ~ *-yāḥ, -vāḥ* (tyto koncovky byly přeneseny ze 7. tř.), pro n. byly vytvořeny nové formy podle 4. tř. (*-in-aḥ* apod.).

⁵ Sti. (kl.) *-vāḥ* bylo vytvořeno druhotně podle *-yāḥ*; ve véd. a av. se *ū*-kmeny skloňují stejně jako kořenová jména tř. 1e.

⁶ Koncovka *-āyāS* představuje ii. novotvar: vznikla snad „transplantací“ koncovky 7. tř. k *ā*-kmenům (*-ā-yāS*). Starší *-āS* je doloženo jen ve stopách (ve sti. jen v některých spřezkách).

3436 Ablativ

Ii. formu lze rekonstruovat jen u tř. 9: **-āt* > sti. *-āṭ*, av. *-āt*, stpers. *-ā* (jinak plnil ablativní funkci gen. sg.). V av. (ale ne v gav.) byly analogií vytvořeny ablativní formy i u ostatních deklinací: *-at* (1,2,3,4,5), *-oiṭ* (6a), *-aoṭ* (6b), *-ayāṭ* (8).

3437 Dativ

tř.	*ii.	sti.	av.
1	<i>ai</i>	<i>e</i> (I)	<i>e, oi</i>
2	<i>ai</i>	<i>e</i> (I)	<i>e</i>
3	<i>ai</i>	<i>e</i> (I)	<i>e</i>
4	<i>ai</i>	<i>e</i> (I)	<i>e</i>
5	<i>rai</i>	<i>re</i> <i>rne</i> ¹	<i>re, roi</i>
6 a	<i>ayai</i> <i>yai</i> ²	<i>aye</i> [<i>ye</i>] <i>ine</i> ¹ <i>yai</i> ²	<i>oyoi</i> <i>ye</i>
b	<i>avai</i> <i>vai</i> ²	<i>ave</i> [<i>ve</i>] <i>une</i> ¹ <i>vai</i> ³	<i>ave</i> <i>ve</i>
7 a	<i>yāi</i>	<i>yai</i>	<i>yāi</i>
b		<i>vai</i> ⁴	<i>uye</i>
8	<i>āyāi</i>	<i>āyai</i>	<i>ayāi</i>
9	<i>āi</i>	<i>āya</i> ⁵	<i>āi</i>

Poznámky:

¹ Analogické novotvary podle tř. 4, vzniknuvší v rámci tendence odlišit koncovkami gramatické rody; srovn. § 3435, pozn. 4.

² K duplicitě ii. koncovek 6. tř. srovn. § 3921.

³ Viz § 3435, pozn. 4.

⁴ Viz § 3435, pozn. 5.

⁵ Sti. novotvar vzniknuvší přidáním postpozice *ā* ke staré dativní formě (srovn. §§ 3438, 3446).

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1	<i>i</i> ∅	<i>i</i> (I)	<i>i</i> ∅ ¹	<i>iyā</i> ⁸
2	<i>i</i>	<i>i</i> (I)	<i>i, ya</i> ⁸	
3	<i>i</i> ∅	<i>i</i> (I)	<i>i</i> ∅	<i>iyā</i> ⁸
4	<i>i</i> ∅	<i>i</i> (II) ∅ (II)	<i>i</i> ∅	
5	<i>ar (i)</i>	<i>ari</i> <i>ṛṇi</i> ⁴	<i>ari</i>	
6 a	<i>āi, ā</i> ²	<i>ā</i> <i>au</i> ² <i>ini</i> ⁴ <i>yām</i> ⁵	<i>a</i>	
b	<i>āu, ā</i> ² <i>avi</i> ³	<i>au</i> [<i>avi</i>] <i>uni</i> ⁴ <i>vām</i> ⁵	<i>āu, ā</i>	<i>auvā</i> ⁸
7 a	<i>yā</i>	<i>yām</i> ⁷		<i>iyā</i> ⁸
b		<i>vām</i> ⁶⁷		
8	<i>āyā</i> ⁸	<i>āyām</i> ⁷	<i>aya</i>	<i>āyā</i>
9	<i>ai</i>	<i>e</i>	<i>e, oi</i> <i>aya</i> ⁸	<i>aiyā</i> ⁸

Poznámky:

¹ V av. jsou uchovány bezsufixové lokativy kořenů na *r* a *m*: *dvarə, dām* aj.

² Nejstarší lokativní formy byly patrně bezsufixové s DS kmenového vokálu: *-āi, -āu ~ -ā* (§ 1571). Východiskem sti. inovace byla sandhiová varianta *-ā*, společná *i-* a *u-*kmenům; její existence vedla k úplnému vyrovnání lokativních forem obou deklinací: varianta *-āu* byla přenesena k *i-*kmenům a vytlačila v kl. sanskrtu zcela variantu *-ā*.

³ Patrně novotvar už ii. data (*au + i*).

⁴ Viz § 3435, pozn. 4, § 3437, pozn. 1.

⁵ Viz § 3435, pozn. 4, § 3437, pozn. 3.

⁶ Viz § 3435, pozn. 5, § 3437, pozn. 4.

⁷ *-m* lokativních forem představuje druhotný sti. přídavek (§ 3455 aj.).

⁸ Lokativní formy byly záhy spojovány s postpozicí *ā* (§ 722). Již indoíránského

data je toto srůstání u *ā*-kmenů (8. tř.); v íránských jazycích (zejména v stpers.) k němu docházelo i u ostatních tříd.

3439 Instrumentál

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1	<i>ā</i>	<i>ā</i> (I)	<i>a</i>	<i>ā</i>
2	<i>ā</i>	<i>ā</i> (I)	<i>a</i>	
3	<i>ā</i>	<i>ā</i> (I)	<i>a</i>	<i>ā</i>
4	<i>ā</i>	<i>ā</i> (I)	<i>a</i>	<i>ā</i>
5	<i>rā</i>	<i>rā</i>	<i>ra</i>	
6 a		<i>rṇā</i> ¹		
		<i>inā</i> ²		
6 b	<i>yā</i> ²	<i>yā</i> ²		
	<i>ī</i>	[<i>ī</i>]	<i>i</i>	
7 a	<i>vā</i> ²	<i>vnā</i> ²	<i>va</i>	
	<i>ū</i>	<i>vā</i> ²	<i>u</i>	
7 b	<i>yā</i>	<i>yā</i>	[<i>yā</i>]	
		<i>vā</i>		<i>uvā</i>
8	<i>ayā</i>	<i>ayā</i>	<i>aya</i>	<i>āyā</i>
9	<i>ā</i>	[<i>ā</i>]	<i>a</i>	
	<i>ā</i>	<i>ena</i> ³	<i>a</i>	<i>ā</i>
	<i>ā</i>	[<i>ā</i>]	<i>a</i>	<i>ā</i>

Poznámky:

¹ Viz § 3425, pozn. 4, § 3437, pozn. 1, § 3438, pozn. 4.

² Koncovky 6. tř. *-inā*, *-unā* představují inovace podle 4. tř. (*-in-ā*). V kl. sanskrtu jsou vyhrazeny pro m. a n., starší koncovky *-yā*, *-vā* jsou uchovány ve fem. Nejstarší stav reprezentují *-ī*, *-ū*, kdežto *-yā*, *-vā* představují inovace už ii. data.

³ Sti. koncovka *-ena* byla přenesena z pronominální flexe (§ 5216).

3441 Nominativ (vokativ) m. f.

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (III)	<i>o</i>	
2	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (II)	<i>o</i>	
3	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (II)	<i>o</i>	
4 a, b	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (III)	<i>o</i>	
c	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (II)		
5	<i>āraS</i>	<i>ārah</i>	<i>āro</i>	
6 a	<i>ayaS</i>	<i>ayah</i>	<i>ayo</i>	
b	<i>avaS</i>	<i>avah</i>	<i>avo</i>	
7 a	<i>iyaS</i> ¹	<i>yah</i>		<i>iya</i>
	<i>iš</i> ¹	<i>[iḥ]</i>	<i>iš</i>	
b	<i>vaS</i>	<i>vah</i>	<i>vo</i>	
8	<i>ās</i>	<i>āḥ</i>	<i>ā</i>	<i>ā</i>
		<i>[āsāḥ]</i> ²	<i>ayā</i> ³	
9	<i>ās</i>	<i>āḥ</i>	<i>ā, ā</i>	<i>ā</i>
	<i>āsaS</i>	<i>[āsah]</i>	<i>āṅho</i>	<i>āha</i>

Poznámky:

¹ Koncovky *-(i)yaS*, *-(u)vaS* pocházejí z deklinace neablautových *i-* a *ū-*kmenů (§ 23326); koncovka *-iš* představuje ii. inovaci podle 8. tř.

² Novotvar podle 9. tř.

³ Novotvar na bazi gen. sg. (§ 3435).

3442 Akuzativ m. f.

tř.	*ii.	sti.	av.
1	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i> (<i>as-ča</i>)
2	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i>
3	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i>
4	<i>aS</i>	<i>aḥ</i> (I)	<i>o</i>
5	<i>(a)raS</i>	<i>[rah]</i>	<i>aro</i>
		<i>rn</i>	<i>raqš</i>
		<i>rḥ</i>	
6 a	<i>inš</i>	<i>in</i>	<i>iš</i>
		<i>iḥ</i>	

V stpers. jsou doloženy jen tvary 8. a 9. tř. plně odpovídající av. formám.

tř.	*ii.	sti.	av.
b	<i>unš</i>	<i>ūn</i> <i>ūh</i>	<i>ūš</i>
7 a	<i>ī(n)š</i>	<i>īh</i>	<i>īš</i>
b	<i>ū(n)š</i>	<i>ūh</i>	<i>ūš</i>
8	<i>āS</i>	<i>āh</i>	<i>ā</i> (<i>ās-čā</i>)
9	<i>ānS</i>	<i>ān</i>	<i>as-čā</i> , [<i>əng</i>]

U 5.—9. tř. odpovídají ii. stavu pouze av. koncovky (§§ 1454, 3942). V sti. došlo naproti tomu k rozsáhlým inovacím. Původní je pouze véd. koncovka 5. tř. *-rah* a koncovka 8. tř. *-āh* (příp. též koncovky 7. tř. *-īh*, *-ūh*). Zdloužení koncovky 9. tř. může být už předindoiránské. Podle dvojice koncovek 9. a 8. tř. *-ān* (m.): *-āh* (f.) byly pak přetvořeny koncovky akuzativu pl. 5. a 6. tř. tak, aby označovaly rodový rozdíl (m. *-n*, f. *-h*); zároveň došlo k jejich zdloužení.

3443 Nominativ (akuzativ) n.

tř.	*ii.	sti.	av.
1	<i>i</i>	<i>i</i> (II) ¹	<i>i</i>
2	<i>i</i>	<i>i</i> (II)	
	∅		∅
3	<i>i</i>	<i>i</i> (III) ¹	
	∅		∅
4	<i>i</i>	<i>i</i> (III)	<i>i</i>
	∅	[∅ (III)]	∅
5	∅		∅
		<i>rni</i>	
6 a	<i>ī</i>	[<i>ī</i>]	[<i>ī</i>]
		<i>īni</i>	
b	<i>ū</i>	[<i>ū</i>]	[<i>ū</i>]
		<i>ūni</i>	
9	<i>ā</i>	[<i>ā</i>]	<i>a</i>
		<i>āni</i>	

V stpers. je doložen jen tvar 9. tř. (*-ā*).

Poznámka: ¹ Přidávání suffixu *-i* je u sti. jmen tř. 1 (kořenová slova) a 3 doprovázeno vkládáním nosového infixu: *dharmā-bundhi* (*dharmā-budh-*), *manāmsi* (*manas-*)

apod. Jde o inovaci, jejímž východiskem byly tvary tř. 2 a 4 (*bharat* : *bharanti*); tato inovace zasáhla i tř. 6 a 9, kde byly starší koncovky přetvořeny v *-īni*, *-ūni*, *-āni*.

3444 Genitiv

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1, 2, 3, 4	<i>ām</i>	<i>ām</i> (I)	<i>qm</i>	
5	<i>rām</i>	[<i>arām</i>] <i>rṇām</i>	<i>rqm</i>	
6 a	<i>yām</i>		<i>yqm</i>	
	<i>īnām</i>	<i>īnām</i>	<i>inqm</i>	
b	<i>vām</i>		<i>vqm</i>	
	<i>ūnām</i>	<i>ūnām</i>	<i>unqm</i>	
7 a	<i>īnām</i>	<i>īnām</i>	<i>inqm</i>	
b	<i>ūnām</i>	<i>ūnām</i>	<i>unqm</i>	<i>ūnām</i>
8	<i>ānām</i>	<i>ānām</i>	<i>qnqm</i>	<i>ānām</i>
9	<i>ām</i>		[<i>əm</i>]	
	<i>ānām</i>	<i>ānām</i>	<i>ānqm</i>	<i>ānām</i>

K přetvoření koncovek genitivu pl. jmen tř. 6–9 došlo zřejmě už v ii. období; modelem tu byl gen. pl. *n*-kmenů (4. tř.): podle *ātmanām* (sti. podoba!) vzniklo nejdříve *bālānām* (*ā*-kmen), dále pak obdobné tvary *i*-, *u*-, *ī*-, *ū*- a *a*-kmenů. V kl. sanskrtu byl takto přetvořen dokonce gen. pl. *r*-kmenů (5. tř.).

3445 Dativ (ablativ)

tř.	*ii.	sti.	av.
1, 2, 3, 4	<i>bhyaS</i>	<i>bhyaḥ</i> (I)	<i>byo, wyo, byas-ča</i>
5	<i>ṛbhyaS</i>	<i>ṛbhyaḥ</i>	<i>əʳbyo</i>
6 a	<i>ibhyaS</i>	<i>ibhyaḥ</i>	<i>ibyo</i>
b	<i>ubhyaS</i>	<i>ubhyaḥ</i>	<i>ubyo</i>
7 a	<i>ībhyaS</i>	<i>ībhyaḥ</i>	<i>ibyo</i>
b	<i>ūbhyaS</i>	<i>ūbhyaḥ</i>	<i>ubyo</i>
8	<i>ābhyaS</i>	<i>ābhyaḥ</i>	<i>ābyo</i>
9	<i>aibhyaS</i>	<i>ebhyaḥ</i>	<i>aebyo</i>

Koncovka 9. tř. je přenesena z pronominální deklinace (§ 5215).

3446 Lokativ

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1	<i>su, šu</i>	<i>su, šu (I)</i>	[šū] <i>šva</i>	
2	<i>su</i>	<i>su (I)</i>	[sū]	
3	<i>su</i>	<i>su (I)</i>	<i>hu, hva</i>	
4	<i>su</i>	<i>su (I)</i>	<i>hu, hva</i>	
5	<i>ṛšu</i>	<i>ṛšu</i>		
6 a	<i>išu</i>	<i>išu</i>		
b	<i>ušu</i>	<i>ušu</i>	<i>ušu</i>	
7 a	<i>īšu</i>	<i>īšu</i>	<i>išu, išva</i>	
b	<i>ūšu</i>	<i>ūšu</i>	<i>ušu</i>	
8	<i>āsu</i>	<i>āsu</i>	[āhū] <i>āhva</i>	<i>āuvā</i>
9	<i>aišu</i>	<i>ešu</i>	<i>aešu</i>	<i>aišuvā</i>

V íránských j. srůstala s lokativní formou postpozice *ā* (srovn. § 3438, pozn. 8). Koncovka 9. tř. je přenesena z pronominální deklinace (§ 5215).

3447 Instrumentál

tř.	*ii.	sti.	av.	stpers.
1	<i>bhiš</i>	<i>bhiḥ (I)</i>	<i>bīš</i>	<i>biš</i>
2	<i>bhiš, īš</i>	<i>bhiḥ (I)</i>	<i>bīš, īš</i>	
3	<i>bhiš</i>	<i>bhiḥ (I)</i>	<i>bīš</i>	
4	<i>bhiš, īš</i>	<i>bhiḥ (I)</i>	<i>īš</i>	
5	<i>ṛbhiš</i>	<i>ṛbhiḥ</i>	<i>ar·bīš</i>	
6 a	<i>ibhiš</i>	<i>ibhiḥ</i>		
b	<i>ubhiš, vīš</i>	<i>ubhiḥ</i>	<i>*vīš</i>	
7 a	<i>ībhiš</i>	<i>ībhiḥ</i>		
b	<i>ūbhiš</i>	<i>ūbhiḥ</i>	<i>ubīš</i>	
8	<i>ābhiš</i>	<i>ābhiḥ</i>	[ābīš]	
9	<i>aiš</i> <i>aibhiš</i>	<i>aiḥ</i> [ebhiḥ]	<i>aiš</i>	<i>aibiš</i>

Kvantita vokálu suffixu *bhiš* je sporná. Sporné je dále stáří av. suffixu *-īš* (srovn. § 3946). Koncovka 9. tř. *-aibhiš* pochází z pronominální deklinace (§ 5215).

3451 Nominativ (akuzativ, vokativ) m. f.

tř.	*ii.	sti.	av.
1	<i>ā(u)</i>	<i>au, [ā]</i> (III)	<i>a</i>
2	<i>ā(u)</i>	<i>au, [ā]</i> (II)	<i>a</i>
3 a, b, c	<i>ā(u)</i>	<i>au, [ā]</i> (II)	<i>a</i>
d, e	<i>ā(u)</i>	<i>au, [ā]</i> (III)	<i>a</i>
4 a, b,	<i>ā(u)</i>	<i>au, [ā]</i> (III)	<i>a</i>
c	<i>ā(u)</i>	<i>au, [ā]</i> (II)	
5	<i>āra(u)</i>	<i>āra(u)</i>	<i>ara</i>
6 a	<i>ī</i>	<i>ī</i>	<i>i</i>
b	<i>ū</i>	<i>ū</i>	<i>u</i>
7 a	<i>ī</i>	<i>ī, yau</i>	<i>i</i>
b		<i>vau</i>	
8	<i>ai</i>	<i>e</i>	<i>e, oi</i>
9	<i>ā(u)</i>	<i>au, [ā]</i>	<i>a</i>

V stpers. je doložen jen tvar
9. tř. (-ā).

Koncovka *-āu* měla už v předindoiránském období dvě sandhiové varianty (§ 1517); v av. byla generalizována varianta *-ā*, v kl. sanskrtu *-āu*, ve véd. jsou doloženy obě (častěji *-ā*). Koncovky 7. tř. *-yāu*, *-vāu* pocházejí z deklinace neablautových *ī*- a *ū*-kmenů (q 23326).

3452 Nominativ (akuzativ) n.

tř.	*ii.	sti.	av.
1, 2, 3, 4	<i>ī</i>	<i>ī</i>	<i>i</i>
5		<i>ṛṇī</i>	
6 a	<i>ī</i>	<i>[ī] inī</i>	
b	<i>vī</i>	<i>[vī] unī</i>	<i>*vi</i>
9	<i>ai</i>	<i>e</i>	<i>e</i>

Sti. (kl.) koncovky *-ṛṇī*, *-inī*, *-unī* vznikly analogickou inovací; srovn. § 3435, pozn. 4, § 3437, pozn. 1 aj.

3453 Genitiv

Zvláštní forma pro gen. du. je pouze v avestě. Koncovka je u tř. 1, 3, 4 *-ā*, u tř. 5 *-arā*, u tř. 6b *-vā*, u tř. 9 *-ayā*. To ukazuje na ii. **-āS* (*-arāS*, *-vāS*; zakončení *-ayāS* pochází z pronominální deklinace). V sti. zastává funkci genitivu forma lokativu du.

3454 Lokativ (v sti. též genitiv)

tř.	*ii.	sti.	av.
1, 2, 3, 4	<i>auš</i>	<i>oḥ</i> (I)	
5	<i>rauš</i>	<i>roḥ, rṇoḥ</i>	
6 a	<i>yauš</i>	<i>yoh, inoh</i>	
b	<i>vau(š)</i>	<i>voḥ, unoh</i>	<i>vo</i>
7 a	<i>(i)yauš</i>	<i>yoh</i>	
b	<i>(u)vauš</i>	<i>voḥ</i>	
8	<i>ayauš</i>	<i>ayoḥ</i>	
9	<i>ayau(š)</i>	<i>ayoḥ</i>	<i>ayo</i>

Dochované av. formy se dají odvodit jen z ii. formy bez -š.

Sti. koncovky *-rṇoḥ*, *-inoh*, *-unoh* vznikly inovací v rámci tendence formálně odlišit neutrum (§ 3435, pozn. 4, § 3437, pozn. 1, § 3452 aj.).

3455 Dativ (ablativ, instrumentál)

tř.	*ii.	sti.	av.
1	<i>bhyā(m)</i>	<i>bhyām</i> (I)	<i>bya, byam</i>
2	<i>bhyā(m)</i>	<i>bhyām</i> (I)	<i>bya</i>
3	<i>bhyā(m)</i>	<i>bhyām</i> (I)	<i>bya</i>
4	<i>bhyā(m)</i>	<i>bhyām</i> (I)	
5	<i>ṛbhyā(m)</i>	<i>ṛbhyām</i>	<i>ar^obya</i>
6 a	<i>ibhyā(m)</i>	<i>ibhyām</i>	
b	<i>ubhyā(m)</i>	<i>ubhyām</i>	<i>ubya</i>
7 a	<i>ībhyā(m)</i>	<i>ībhyām</i>	
b	<i>ūbhyā(m)</i>	<i>ūbhyām</i>	
8	<i>ābhyā(m)</i>	<i>ābhyām</i>	<i>ābya</i>
9	<i>ābhyā(m)</i>	<i>ābhyām</i>	<i>ae^tbya, ābya</i>

Sti. má koncovky s *-m*, av. (až na jedinou výjimku) bez *-m*. Dlouhé *ā* v koncovce 9. tř. je snad analogické podle 8. tř.; av. *-ae^tbya* (a stpers. *-aribiyā*) pochází z pronominální deklinace.

35 Deklinace (paradigmata)

U jednotlivých tříd (a podtříd) budou uvedena nejprve úplná sti. paradigmata, dále pak dochované av. tvary (zpravidla různých jmen); stpers. tvary budou uváděny

jen u těch tříd (podtříd), kde z nich lze sestavit aspoň kusé paradigma (tř. 6b, 7a, 8, 9). Véd. formy uvádíme jen tam, kde se liší od forem kl. sanskrutu; formy gáthového dialektu uvádíme v těch případech, kde nejsou doloženy av. formy anebo kde se formy obou dialektů výrazně liší. K odlišení véd. a gav. forem užíváme []. U některých méně důležitých paradigmat neuvádíme duální formy.

3511 Kořenová jména s konsonantickým zakončením bez alternace (příp. s alternací $a \sim \bar{a}$) a odvozené kmeny s t -ovými sufixy (kromě nt) [tř. 1a, b]

sg.

STI.

n-v. m. f.	<i>dīk</i>	(<i>dharma-</i>) <i>-bhut</i>	<i>tvak</i>	<i>rāṭ</i>	<i>pūḥ</i>
a. k. m. f.	<i>dīśam</i>	<i>-budham</i>	<i>tvačam</i>	<i>rāṣam</i>	<i>puram</i>
n-ak. n.		<i>-bhut</i>			
g-abl.	<i>dīśaḥ</i>	<i>-budhaḥ</i>	<i>tvačaḥ</i>	<i>rāṣaḥ</i>	<i>poraḥ</i>
dat.	<i>dīše</i>	<i>-budhe</i>	<i>tvače</i>	<i>rāṣe</i>	<i>pure</i>
lok.	<i>dīśi</i>	<i>-budhi</i>	<i>tvači</i>	<i>rāṣi</i>	<i>puri</i>
instr.	<i>dīśā</i>	<i>-budhā</i>	<i>tvačā</i>	<i>rāṣā</i>	<i>purā</i>

pl.

n-v. m. f.	<i>dīśaḥ</i>	<i>-budhaḥ</i>	<i>tvačaḥ</i>	<i>rāṣaḥ</i>	<i>poraḥ</i>
ak. m. f.	<i>dīśaḥ</i>	<i>-budhaḥ</i>	<i>tvačaḥ</i>	<i>rāṣaḥ</i>	<i>poraḥ</i>
n-ak. n.		<i>-budhī</i>			
gen.	<i>dīśām</i>	<i>-budhām</i>	<i>tvačām</i>	<i>rāṣām</i>	<i>purām</i>
d-abl.	<i>dīgbyaḥ</i>	<i>-budbhyaḥ</i>	<i>tvagbhyaḥ</i>	<i>rāḍbhyaḥ</i>	<i>pūrbhyaḥ</i>
lok.	<i>dīkṣu</i>	<i>-bhutsu</i>	<i>tvakṣu</i>	<i>rāṣu</i>	<i>pūrṣu</i>
instr.	<i>dīgbhiḥ</i>	<i>-budbhiḥ</i>	<i>tvagbhiḥ</i>	<i>rāḍbhiḥ</i>	<i>pūrbhiḥ</i>

du.

n-v-a. m. f.	<i>dīśau</i>	<i>-budharu</i>	<i>tvačaru</i>	<i>rāṣaru</i>	<i>purau</i>
n-a. n.		<i>-budhī</i>			
g-l.	<i>dīśoḥ</i>	<i>-budhoḥ</i>	<i>tvačoḥ</i>	<i>rāṣoḥ</i>	<i>puroḥ</i>
d-abl-i.	<i>dīgbhyām</i>	<i>-budbhyaṃ</i>	<i>tvagbhyām</i>	<i>rāḍbhyaṃ</i>	<i>pūrbhyaṃ</i>

sg.

n-v. m. f.
a. m. f.
g-abl.
dat.
lok.
instr.

<i>marut</i>	<i>devatāt</i>	<i>pāt</i>
<i>marutam</i>	<i>devatātam</i>	<i>pādam</i>
<i>marutaḥ</i>	<i>devatātaḥ</i>	<i>padaḥ</i>
<i>marute</i>	<i>devatāte</i>	<i>pade</i>
<i>maruti</i>	<i>devatāti</i>	<i>padi</i>
<i>marutā</i>	<i>devatātā</i>	<i>padā</i>

pl.

n-v. m. f.
ak. m. f.
gen.
d-abl.
lok.
instr.

<i>marutaḥ</i>	<i>devatātaḥ</i>	<i>pādaḥ</i>
<i>marutaḥ</i>	<i>devatātaḥ</i>	<i>padaḥ</i>
<i>marutām</i>	<i>devatātām</i>	<i>padām</i>
<i>marudbhyaḥ</i>	<i>devatādbhyaḥ</i>	<i>padbhyaḥ</i>
<i>marutsu</i>	<i>devatātsu</i>	<i>patsu</i>
<i>marudbhiḥ</i>	<i>devatādbhiḥ</i>	<i>padbhiḥ</i>

sg.

AV.

n-v. m. f.
ak. m. f.
n-ak. n.
gen.
abl.
dat.
lok.
instr.

[<i>vāxš</i>]	<i>āfš</i>		<i>vīš</i>	[<i>ha^urvatās</i>]
[<i>vāčəm</i>]	<i>āpəm</i>	<i>pādəm</i>	[<i>vīsəm</i>]	<i>ha^urvatātəm</i>
		<i>as-ča</i>	<i>yā</i>	
[<i>vačo</i>]	<i>apo</i>	<i>asto</i>	<i>vīso</i>	[<i>ha^urvatāto</i>]
	<i>āpat</i>		<i>vīsat</i>	<i>*riḍyaṣtātāt</i>
	<i>ape</i>	<i>-šāⁱde</i>	<i>vīse</i>	[<i>yavaetāⁱte</i>]
	<i>-apaya</i>	[<i>paⁱḍi</i>]	<i>vīsi, vīsyā</i>	[<i>aməⁱtāⁱti</i>]
<i>vača</i>	<i>apa</i>	<i>paḍa</i>	<i>vīsa</i>	[<i>x^uaetātā</i>]

pl.

n-v. m. f.
ak. m. f.
n-ak. n.
gen.
d-abl.
lok.
instr.

<i>vačo</i>	<i>āpo</i>	[<i>vīdo</i>]	<i>spaso</i>	<i>uxšyaṣtāto</i>
<i>vačo</i>	<i>āpo</i>		<i>viso</i>	<i>uparatāto</i>
		<i>asti</i>		
<i>vačəm</i>	<i>apəm</i>	<i>astəm</i>	<i>vīšəm</i>	<i>vanḥrutātəm-ča</i>
<i>vaγžⁱbyo</i>	<i>aⁱwyo</i>	<i>paḍⁱbyasča</i>	<i>vīžⁱbyo</i>	
			[<i>nāšū</i>]	
<i>vaγžⁱbīš</i>		<i>azdⁱbīš</i>	[<i>mazⁱbīš</i>]	

du.

n-ak. m. f.
n-ak. n.
gen.
instr.

<i>āpa</i>	<i>pāda</i>	<i>nāṅha</i>	<i>amər'tāta</i>
		<i>uši</i>	
		<i>-var'zā</i>	<i>amər'tātā</i>
		<i>ušiḃyā</i>	<i>amər'tāḃya</i>

3512 Kořenová jména s alternací (zakončená na *r, n, m*) [tř. 1c]

sg. STI. AV. VĚD. AV.

nom. m. f.
vok. m. f.
ak. m. f.
n-ak. n.
gen.
abl.
dat.
lok.
instr.

<i>vṛtra-hā</i>	<i>[-jā]</i>		<i>zā</i>	<i>-dā</i>
<i>-han</i>				
<i>-hanam</i>	<i>-janəm</i>		<i>[zəm]</i>	<i>-dəm</i> <i>dvarəm</i>
		<i>śam</i>		<i>hvar'</i>
<i>-ghnaḥ</i>	<i>-gno</i>	<i>kšmaḥ, dan</i>	<i>zəmo</i>	<i>[dəŋ]</i> <i>hūro</i> <i>[xʷəŋg]</i>
	<i>-gnat</i>		<i>zəmat</i>	
<i>-ghne</i>	<i>-gne</i>			
<i>-hani, -ghni</i>		<i>kšami</i>		<i>[dəm]</i> <i>dvar'</i>
<i>-ghnā</i>		<i>kšamā, jmā</i>		

pl.

nom. mf.
ak. m. f.
gen.
d-abl.
lok.
instr.

<i>-hanaḥ</i>	<i>-jano</i>	<i>kšāmaḥ</i>	<i>zəmo</i>	
<i>-ghnaḥ</i>	<i>-jano</i>		<i>zəmas-ča</i>	<i>[garo]</i>
<i>-ghnām</i>	<i>-gnəm</i>	<i>damām</i>	<i>zəməm-ča</i>	<i>[sarəm]</i>
<i>-habhyaḥ</i>				
<i>-hasu</i>				
<i>-habhiḥ</i>				

3513 Kmeny na *aňč* (s alternací) [tř. 1d]

sg. STI.

n-v. m.
ak. m.
n-ak. n.
g-abl.
dat.
lok.
instr.

<i>prāṅ</i>	<i>pratyāṅ</i>	<i>anvaṅ</i>
<i>prāňčam</i>	<i>pratyāňčam</i>	<i>anvaňčam</i>
<i>prāk</i>	<i>pratyak</i>	<i>anvak</i>
<i>prāčāḥ</i>	<i>pratičāḥ</i>	<i>anūčāḥ</i>
<i>prāče</i>	<i>pratiče</i>	<i>anūče</i>
<i>prāči</i>	<i>pratiči</i>	<i>anūči</i>
<i>prāčā</i>	<i>pratičā</i>	<i>anūčā</i>

pl.

n-v. m.
ak. m.
n-ak. n.
gen.
d-abl.
lok.
instr.

<i>prāñcaḥ</i>	<i>pratyañcaḥ</i>	<i>anvañcaḥ</i>
<i>prācaḥ</i>	<i>pratićaḥ</i>	<i>anūcaḥ</i>
<i>prāñči</i>	<i>pratyañči</i>	<i>anvañči</i>
<i>prācām</i>	<i>pratićām</i>	<i>anūcām</i>
<i>prāgbhyaḥ</i>	<i>pratyagbhyaḥ</i>	<i>anvagbhyaḥ</i>
<i>prākṣu</i>	<i>pratyakṣu</i>	<i>anvakṣu</i>
<i>prāgbhiḥ</i>	<i>pratyagbhiḥ</i>	<i>anvagbhiḥ</i>

du.

n-ak. m.
n-ak. n.
g-l.
d-abl-i.

<i>prāñcau</i>	<i>pratyañcau</i>	<i>anvañcau</i>
<i>prācī</i>	<i>pratićī</i>	<i>anūcī</i>
<i>prācoḥ</i>	<i>pratićoḥ</i>	<i>anūcoḥ</i>
<i>prāgbhyām</i>	<i>pratyagbhyām</i>	<i>anvagbhyām</i>

3514 Kořenová jména na *ī* (*iy*), *ū* (*uw*) [tř. 1e]

sg.

STI.

AV.

n-v.
ak.
gen.
dat.
lok.
instr.

<i>dhīḥ</i>	<i>bhūḥ</i>	<i>vīṣ</i>	<i>-druṣ</i>
<i>dhiyam</i>	<i>bhuvam</i>	<i>xšim</i>	<i>-drūm</i>
<i>dhiyaḥ, dhiyāḥ</i>	<i>bhuvaḥ, bhuvāḥ</i>	[<i>xšyo</i>]	<i>-stvo</i>
<i>dhiye, dhiyai</i>	<i>bhuve, bhuvai</i>	<i>-jyoi</i>	
<i>dhiyi, dhiyām</i>	<i>bhuvi, bhuvām</i>		
<i>dhiyā</i>	<i>bhuvā</i>	<i>sraya</i>	

pl.

n-v.
ak.
gen.
d-abl.
lok.
instr.

<i>dhiyaḥ</i>	<i>bhuvaḥ</i>	<i>fryo</i>
<i>dhiyaḥ</i>	<i>bhuvaḥ</i>	[<i>-jyo, -jīṣ</i>]
<i>dhiyām, dhīnām</i>	<i>bhuvām, bhūnām</i>	<i>vayam</i>
<i>dhībhyah</i>	<i>bhūbhyah</i>	<i>-jībyo</i>
<i>dhīṣu</i>	<i>bhūṣu</i>	
<i>dhībhiḥ</i>	<i>bhūbhiḥ</i>	

du.

n-ak.
g-l.
d-abl-i.

<i>dhiyau</i>	<i>bhuvau</i>	<i>-frya</i>
<i>dhiyoḥ</i>	<i>bhuvoḥ</i>	
<i>dhībhyām</i>	<i>bhūbhyām</i>	

Dublety *dhiyāḥ* atd. pocházejí ze 7. tř.; srovn. § 357.

3515 Kořenová jména s dvojhláskou [tř. 1f]

sg.	STI.				AV.	
n-v.	<i>naruḥ</i>	<i>rāḥ</i>	<i>dyaruḥ</i>	<i>gauḥ</i>	[<i>gāuṣ</i>]	<i>gəuṣ</i>
ak.	<i>nāvam</i>	<i>rāyam</i>	<i>divam</i>	<i>gām</i>	[<i>gəm</i>]	<i>gaom</i>
		[<i>rām</i>]	[<i>dyām</i>]			
gen.	<i>nāvah</i>	<i>rāyah</i>	<i>divah</i>	<i>goḥ</i>	[<i>gəuṣ</i>]	<i>gaoṣ</i>
abl.			[<i>dyoḥ</i>]			<i>gaot</i>
dat.	<i>nāve</i>	<i>rāye</i>	<i>dive</i>	<i>gave</i>	[<i>gavoṷ</i>]	<i>gave</i>
lok.	<i>nāvi</i>	<i>rāyi</i>	<i>divi</i>	<i>gavi</i>		
			[<i>dyavi</i>]			
instr.	<i>nāvā</i>	<i>rāyā</i>	<i>divā</i>	<i>gavā</i>	<i>gava</i>	

pl.

n-v.	<i>nāvah</i>	<i>rāyah</i>	<i>divah</i>	<i>gāvah</i>	<i>gāvo</i>
			[<i>dyāvah</i>]		
ak.	<i>nāvah</i>	<i>rāyah</i>	<i>divah</i>	<i>gāḥ</i>	[<i>gā</i>]
		[<i>rāḥ</i>]	[<i>dyān</i>]		
gen.	<i>nāvām</i>	<i>rāyām</i>	<i>divām</i>	<i>gavām</i>	<i>gavəm</i>
				[<i>gonām</i>]	
d-abl.	<i>naubhyaḥ</i>	<i>rābhyaḥ</i>	<i>dyubhyaḥ</i>	<i>gobhyaḥ</i>	
lok.	<i>nauṣu</i>	<i>rāsu</i>	<i>dyuṣu</i>	<i>goṣu</i>	
instr.	<i>naubhiḥ</i>	<i>rābhiḥ</i>	<i>dyubhiḥ</i>	<i>gobhiḥ</i>	<i>gaobiṣ</i>

3516 Kořenová jména na ā [tř. 1g]

	STI.	pl.	AV.
sg. n-v.	<i>viśva-pāḥ</i>	<i>-pāḥ</i>	sg. <i>-štā</i>
ak.	<i>-pām</i>	<i>-paḥ</i>	<i>-štəm</i>
gen.	<i>-paḥ</i>	<i>-pām</i>	<i>-štā</i>
dat.	<i>-pe</i>	<i>-pābhyaḥ</i>	<i>-štāi</i>
lok.	<i>-pi</i>	<i>-pāsu</i>	<i>-šti</i>
instr.	<i>-pā</i>	<i>-pābhiḥ</i>	

STI.

	a	b	c
sg. nom.	<i>bharan</i>	<i>dadat</i>	<i>dhīmān</i>
vok. m.	<i>bharan</i>	<i>dadat</i>	<i>dhīman</i> [<i>dhīmah</i>]
ak. m.	<i>bharantam</i>	<i>dadatam</i>	<i>dhīmantam</i>
n-ak. n.	<i>bharat</i>	<i>dadat</i>	<i>dhīmat</i>
gen.	<i>bharataḥ</i>	<i>dadataḥ</i>	<i>dhīmataḥ</i>
dat.	<i>bharate</i>	<i>dadate</i>	<i>dhimate</i>
lok.	<i>bharati</i>	<i>dadati</i>	<i>dhīmati</i>
instr.	<i>bharatā</i>	<i>dadatā</i>	<i>dhīmatā</i>
pl. n-v. m.	<i>bharantaḥ</i>	<i>dadataḥ</i>	<i>dhīmantaḥ</i>
ak. m.	<i>bharataḥ</i>	<i>dadataḥ</i>	<i>dhīmataḥ</i>
n-ak. n.	<i>bharanti</i>	<i>dadanti</i>	<i>dhīmanti</i>
gen.	<i>bharatām</i>	<i>dadatām</i>	<i>dhīmatām</i>
d-abl.	<i>bharadbhyaḥ</i>	<i>dadadbhyaḥ</i>	<i>dhīmadbhyaḥ</i>
lok.	<i>bharatsu</i>	<i>dadatsu</i>	<i>dhīmatsu</i>
instr.	<i>bharadbhiḥ</i>	<i>dadadbhiḥ</i>	<i>dhīmadbhiḥ</i>
du. n-ak. m.	<i>bharantau</i>	<i>dadatau</i>	<i>dhīmantau</i>
n-ak. n.	<i>bharatī</i>	<i>dadatī</i>	<i>dhīmatī</i>
g-l.	<i>bharatoḥ</i>	<i>dadatoḥ</i>	<i>dhīmatoḥ</i>
d-abl-i.	<i>bharadbhyām</i>	<i>dadadbhyām</i>	<i>dhīmadbhhyām</i>

AV.

sg. nom. m.
ak. m.
n-ak. n.
gen.
abl.
dat.
lok.
instr.

fśuyas [*hās*] [*drəgvā*]
bə^ozantəm [*drəgvantəm*]
zastavat
bə^ozato [*drəgvato*]
tbišyantat *astvatat*
ha^ote *astva^ote*
bə^oza^ontaya *astvanti*
bə^ozata [*drəgvatā*]

pl.

hanto [*drəgvanto*]
tbišyanto [*drəgvato*]
mīždavəṇ
tbišyantəm *drvatəm*
tbišyanbyo *drvatbyo*
[*fśuyasū*] [*drəgvasū*]
hadbiš [*drəgvod^obīš*]

353 3. třída (s-kmeny)

3531 Kmeny na *as*, *iš*, *uš* [3a, b, c]

sg.	STI.			AV.
n-v-ak. n.	<i>manaḥ</i>	<i>haviḥ</i>	<i>čakšuḥ</i>	<i>mano</i>
nom. m.	<i>sumanāḥ</i>			<i>-mand</i>
vok. m.	<i>sumanaḥ</i>			<i>-vačo</i>
ak. m.	<i>sumanasam</i>			<i>-mananzham</i>
gen.	<i>manasaḥ</i>	<i>havišah</i>	<i>čakšušaḥ</i>	[<i>mananzho</i>]
abl.				<i>mananzhat</i>
dat.	<i>manase</i>	<i>haviše</i>	<i>čakšuše</i>	<i>mananzhe</i>
lok.	<i>manasi</i>	<i>haviši</i>	<i>čakšuši</i>	[<i>manahi-ča</i>]
instr.	<i>manasā</i>	<i>havišā</i>	<i>čakšušā</i>	[<i>mananzhā</i>]

pl.

n-v-ak. n.	<i>manāmsi</i>	<i>haviṃši</i>	<i>čakšūmsi</i>	<i>mand</i>
n-v-ak. m.	<i>sumanasah</i>			<i>-mananzho</i>
gen.	<i>manasām</i>	<i>havišām</i>	<i>čakšušām</i>	<i>qzanzham</i>
d-abl.	<i>manobhyaḥ</i>	<i>havirbhyaḥ</i>	<i>čakšurbhyaḥ</i>	<i>raočabyo</i>
lok.	<i>manahsu</i>	<i>haviḥsu</i>	<i>čakšuḥsu</i>	<i>qzahu</i>
instr.	<i>manobhiḥ</i>	<i>havirbhiḥ</i>	<i>čakšurbhiḥ</i>	<i>manabiš</i>

du.

n-v-ak. n.	<i>manasī</i>	<i>haviši</i>	<i>čakšuši</i>	
n-v-ak. m.	<i>sumanasau</i>			[<i>-aočanhā</i>]
gen.				<i>nəmanzhā</i>
lok. (g.)	<i>manasoḥ</i>	<i>havišoḥ</i>	<i>čakšušoḥ</i>	
d-abl-i.	<i>manobhyām</i>	<i>havirbhyām</i>	<i>čakšurbhyām</i>	

Kmeny na *iš*, *uš* jsou v avestě doloženy jen několika tvary: nom. sg. n. *sna^tdiš*, gen. sg. *hadišas-ča*, abl. sg. *ar^odušat*, lok. sg. *vīdiši*, instr. sg. *sna^tdišā*, gen. pl. *sna^tdišam*, dat. du. *sna^tdižbya*.

3532 Primární komparativy (§§ 3822-3), participia perf. akt. (§ 696) [3 d, e]

sg.	STI.	AV.	
nom. m.	<i>svādīyān</i>	<i>vidvān</i>	<i>masyā</i> [vīdvā, vīduš]
vok. m.	<i>svādīyan</i>	<i>vidvan</i> [vidvaḥ]	
ak. m.	<i>svādīyāmsam</i>	<i>vidvāmsam</i>	[nā'dyāṅham] vīdvāṅham
n-ak-v. n.	<i>svādīyaḥ</i>	<i>vidvat</i>	<i>masyo</i>
gen.	<i>svādīyasah</i>	<i>viduśah</i>	<i>nā'dyāṅho</i> vīduśo
abl.			<i>daduśat</i>
dat.	<i>svādīyase</i>	<i>viduše</i>	<i>kasyaṅhe</i> vīduše
lok.	<i>svādīyasi</i>	<i>viduši</i>	
instr.	<i>svādīyasā</i>	<i>viduśā</i>	

pl.

n-v. m.	<i>svādīyāmsah</i>	<i>vidvāmsah</i>	<i>masyaṅho</i>	<i>vīdvāṅho</i>
ak. m.	<i>svādīyasah</i>	<i>viduśah</i>		
n-v-ak. n.	<i>svādīyāmsi</i>	<i>vidvāmsi</i>	<i>va'ṅhās-ḥa</i>	
gen.	<i>svādīyasām</i>	<i>viduśām</i>	<i>kasyaṅham</i>	<i>vaonusam</i>
d-abl.	<i>svādīyobhyaḥ</i>	<i>vidvadbhyaḥ</i>		
lok.	<i>svādīyaḥsu</i>	<i>vidvatsu</i>		<i>zazuśu</i>
instr.	<i>svādīyobhiḥ</i>	<i>vidvadbhiḥ</i>	<i>staoyabīś</i>	<i>dadužbīś</i>

du.

n-v-ak. m.	<i>svādīyāmsau</i>	<i>vidvāmsau</i>	<i>āsyāṅha</i>
n-v-ak. n.	<i>svādīyasī</i>	<i>viduśī</i>	
g-l.	<i>svādīyasoh</i>	<i>viduśoh</i>	
d-abl-i	<i>svādīyobhyām</i>	<i>vidvadbhyām</i>	

354 4. třída (n-kmeny)

3541 Kmeny na *an* (*man*, *van*) [4 a, b]

STI.

sg.	a	b		
nom.	<i>rājā</i>	<i>nāma</i>	<i>ātmā</i>	<i>parva</i>
vok.	<i>rājān</i>		<i>ātman</i>	

ak.	<i>rājānam</i>		<i>ātmānam</i>	
g-abl.	<i>rājñah</i>	<i>nāmnah</i>	<i>ātmanah</i>	<i>parvaṇah</i>
dat.	<i>rājñe</i>	<i>nāmne</i>	<i>ātmane</i>	<i>parvaṇe</i>
lok.	<i>rājñi, rājani</i>	<i>nāmnī, nāmani</i>	<i>ātmani</i>	<i>parvaṇi</i>
instr.	<i>rājñā</i>	<i>nāmnā</i>	<i>ātmanā</i>	<i>parvaṇā</i>

pl.

n-v.	<i>rājānah</i>	<i>nāmāni</i>	<i>ātmānah</i>	<i>parvāni</i>
ak.	<i>rājñah</i>		<i>ātmanah</i>	
gen.	<i>rājñām</i>	<i>nāmnām</i>	<i>ātmanām</i>	<i>parvaṇām</i>
d-abl.	<i>rājabhyaḥ</i>	<i>nāmabhyaḥ</i>	<i>ātmanabhyaḥ</i>	<i>parvaḥ</i>
lok.	<i>rājasu</i>	<i>nāmasu</i>	<i>ātmasu</i>	<i>parvasu</i>
instr.	<i>rājabhiḥ</i>	<i>nāmabhiḥ</i>	<i>ātmanabhiḥ</i>	<i>parvabhiḥ</i>

du.

n-v-ak.	<i>rājānavu</i>	<i>nāmnī, nāmanī</i>	<i>ātmānavu</i>	<i>parvaṇi</i>
g-l.	<i>rājñoh</i>	<i>nāmnoh</i>	<i>ātmanoh</i>	<i>parvaṇoh</i>
d-abl-i.	<i>rājabhyaṃ</i>	<i>nāmabhyaṃ</i>	<i>ātmanabhyaṃ</i>	<i>parvaḥ</i>

AV.

sg. nom. m. f.	[<i>urvā</i>]	[<i>a'ryamā</i>]	[<i>aśavā</i>]
ak. m.	[<i>urvaṇəm</i>]		[<i>aśavanəm</i>]
n-ak. n.		<i>nqma</i>	
gen.	<i>xšafno</i>	<i>rasmano</i>	[<i>aśaono</i>]
abl.			<i>aśaonat</i>
dat.	<i>urune</i>		[<i>aśaone</i>]
lok.	<i>ayaṇ</i>		<i>aśavanaya</i>
instr.	<i>uruna</i>	[<i>a'ryamnā</i>]	
pl. nom. m. f.	[<i>urvaṇo</i>]		[<i>aśavano</i>]
ak. m. f.	<i>uruno, xšafno</i>		<i>aśāvuno</i>
n-ak. n.	<i>ayaṇ-ča</i>	<i>nqma</i>	<i>aśaoni</i>
gen.	<i>xšafnaṃ-ča</i>		<i>aśaonaṃ</i>
d-abl.		<i>dāmabyo</i>	<i>aśavabyo</i>
lok.	<i>xšapohva</i>	<i>dāmahva</i>	
instr.	[<i>nāmənīš</i>]		[<i>aśaonīš</i>]

3542 Zvláštní zmínky si zaslouží deklinace substantiva *švan-*: sg. nom. sti. *švā* / av. *spā*, ak. *švānam* / *spānam*, dat. *šune* / *sūne*, pl. nom. *švānaḥ* / *spāno*, gen. *šunām* / *sūnaṃ* atd.

3543 Kmeny na *in* [4c]

STI.

sg. nom. m.	<i>baṭi</i>	pl. <i>balinaḥ</i>	du. <i>balināu</i>
vok. m.	<i>baṭi</i>		
ak. m.	<i>balinam</i>	<i>balinaḥ</i>	
n-v-ak. n.	<i>baṭi</i>	<i>baṭini</i>	<i>balinā</i>
gen.	<i>balinaḥ</i>	<i>balinām</i>	<i>balinoḥ</i>
dat.	<i>baṭine</i>	<i>baṭibhyaḥ</i>	<i>baṭibhyām</i>
lok.	<i>baṭini</i>	<i>baṭišu</i>	
instr.	<i>balinā</i>	<i>baṭibhiḥ</i>	

V avestě nacházíme tento — v sti. nadměru hojný — typ jen ve stopách.

3544 Skloňování heteroklit (§§ 233232-3)

STI.

sg. nom.	<i>panthān</i>	<i>pumān</i>	<i>akši</i>	[<i>ūdhaḥ</i>]
vok.		<i>puman</i>		
ak.	<i>panthānam</i>	<i>pumāmsam</i>		
g-abl.	<i>pathaḥ</i>	<i>pumsaḥ</i>	<i>akšṇaḥ</i>	[<i>ūdhaḥ</i>]
dat.	<i>pathe</i>	<i>pumse</i>	<i>akšne</i>	
lok.	<i>pathi</i>	<i>pumsi</i>	<i>akš(a)ni</i>	[<i>ūdhan(i)</i>]
instr.	<i>pathā</i>	<i>pumsā</i>	<i>akšṇā</i>	
pl. nom.	<i>panthānaḥ</i>	<i>pumāmsaḥ</i>	<i>akšini</i> [<i>akšāni</i>]	
ak.	<i>pathaḥ</i>			
gen.	<i>pathām</i>	<i>pumsām</i>	<i>akšṇām</i>	
d-abl.	<i>pathibhyaḥ</i>	<i>pumbhyaḥ</i>	<i>akšibhyaḥ</i>	[<i>akšabhyaḥ</i>]
lok.	<i>pathišu</i>	<i>pumsu</i>	<i>akšišu</i>	
instr.	<i>pathibhiḥ</i>	<i>pumbhiḥ</i>	<i>akšibhiḥ</i>	[<i>ūdhabhiḥ</i>]

355 5. třída (r-kmeny)

sg.

STI.

nom.	<i>dātā</i>	<i>dātr</i>	<i>pitā</i>	<i>svasā</i>	<i>nā</i>
vok.	<i>dātaḥ</i>		<i>pitah</i>	<i>svasaḥ</i>	<i>naḥ</i>
ak.	<i>dātāram</i>		<i>pitaram</i>	<i>svasāram</i>	<i>naram</i>
gen.	<i>dātuḥ</i>	<i>dātrṇaḥ</i>	<i>pituh</i>	<i>svasuḥ</i>	<i>naraḥ</i>
dat.	<i>dātre</i>	<i>dātrṇe</i>	<i>pitre</i>	<i>svasre</i>	<i>nare</i>
lok.	<i>dātar(i)</i>	<i>dātrṇi</i>	<i>pitari(i)</i>	<i>svasar(i)</i>	<i>nari</i>
instr.	<i>dātrā</i>	<i>dātrṇā</i>	<i>pitrā</i>	<i>svasrā</i>	

pl.

n-v.	<i>dātāraḥ</i>	<i>dātrṇi</i>	<i>pitaraḥ</i>	<i>svasāraḥ</i>	<i>naraḥ</i>
ak.	<i>dātrn</i>		<i>pitrn</i>	<i>svasrḥ</i>	<i>nṛn</i>
gen.	<i>dātrṇām</i>		<i>pitṛṇām</i>	<i>svasrṇām</i> [<i>svasrām</i>]	<i>nṛṇām</i> [<i>narām</i>]
d-abl.	<i>dātrbhyaḥ</i>		<i>pitṛbhyaḥ</i>	<i>svasr̥bhyaḥ</i>	<i>nṛbhyaḥ</i>
lok.	<i>dātr̥ṣu</i>		<i>pitṛ̥ṣu</i>	<i>svasr̥ṣu</i>	<i>nṛ̥ṣu</i>
instr.	<i>dātr̥bhiḥ</i>		<i>pitṛ̥bhiḥ</i>	<i>svasr̥bhiḥ</i>	<i>nṛ̥bhiḥ</i>

du.

n-v-ak.	<i>dātārau</i>	<i>dātrṇi</i>	<i>pitarau</i>	<i>svasārau</i>	<i>narā</i>
g-l.	<i>dātroh</i>	<i>dātrṇoh</i>	<i>pitroh</i>	<i>svasroh</i>	
d-abl-i.	<i>dātr̥bhyām</i>		<i>pitṛ̥bhyām</i>	<i>svasr̥bhyām</i>	

sg.

AV.

nom.	[<i>dātā</i>]	[<i>ptā</i>] <i>pita</i>	<i>nā</i>	<i>ātarś</i>
vok.	<i>dātara</i>		<i>nara</i>	<i>ātar^o</i>
ak.	[<i>dātāram</i>].	<i>pitaram</i>	<i>narəm</i>	[<i>ātrəm</i>]
gen.	<i>dādro</i>		<i>narś</i> [<i>nə^oś</i>]	<i>ātarś</i> [<i>ādro</i>]
abl.			<i>nə^ot</i>	<i>ādrat</i>
dat.		[<i>pidre</i>]	<i>na^ore</i> [<i>naroi</i>]	<i>ādre</i>
lok.			<i>na^ori</i>	
instr.			<i>nara</i>	<i>ādrā</i>

pl.

nom.	<i>dātāro</i>	<i>pataro</i>	[<i>naro</i>]	
ak.		[<i>mātarqṣ-čā</i>]	[<i>narqṣ</i>]	<i>ātaro</i>
gen.	<i>stram</i>	[<i>dug²drqm</i>]	<i>narqm</i>	<i>ādrqm</i>
dat.	<i>stār²byo</i>	<i>ptār²byo</i>	<i>nār²byo</i>	

356 6. třída (i- a u-kmeny)

3561 Kmeny na *i* [6a]

sg.	STI. (kl.)			VĚD.	AV.
nom. m. f.	<i>kaviḥ</i>	<i>matiḥ</i>		<i>śučiḥ</i>	<i>aśiś</i>
vok. m. f.	<i>kave</i>	<i>mate</i>		<i>śuče</i>	<i>aśi</i>
ak. m. f.	<i>kaviṃ</i>	<i>matiṃ</i>		<i>śučim</i>	[<i>aśim</i>]
n-ak. n.			<i>vāri</i>	<i>śuči</i>	[<i>bū¹ri-čā</i>]
gen.	<i>kaveḥ</i>	<i>mateḥ</i>	<i>vāriṇaḥ</i>	<i>śučeḥ</i>	<i>aśoiś</i>
		<i>matyāḥ</i>		<i>aryaḥ</i>	
abl.					<i>garoiṭ</i>
dat.	<i>kavaye</i>	<i>mataye</i>	<i>vāriṇe</i>	<i>śučaye</i>	[<i>axtoyoi</i>]
		<i>matyai</i>		<i>bḥṛtyai</i>	
lok.	<i>kavau</i>	<i>matau</i>	<i>vāriṇi</i>	<i>śučā</i>	<i>gara</i>
		<i>matyām</i>		<i>śučau</i>	
instr.	<i>kavinā</i>	<i>matyā</i>	<i>vāriṇā</i>	<i>śučī</i> (f.)	<i>aśi</i>
				<i>śučyā</i> (m. f.)	
				<i>śučinā</i> (m. n.)	

pl.

n-v. m. f.	<i>kavayaḥ</i>	<i>matayaḥ</i>		<i>śučayaḥ</i>	<i>aśayo</i>
				<i>aryaḥ</i>	
ak. m. f.	<i>kaviṃ</i>	<i>matiḥ</i>		<i>śučin</i> (m.)	<i>aśiś</i>
				<i>śučīḥ</i> (f.)	
n-v-ak. n.			<i>vāriṇi</i>	<i>śučī</i> (ni)	[<i>ḍri</i>]
gen.	<i>kavinām</i>	<i>matinām</i>	<i>vāriṇām</i>	<i>śučinām</i>	<i>ga¹riṇqm</i>
d-abl.	<i>kaviḥyaḥ</i>	<i>matibhyaḥ</i>	<i>vāribhyaḥ</i>	<i>śučibhyaḥ</i>	<i>ga¹ribyo</i>
lok.	<i>kaviśu</i>	<i>matiśu</i>	<i>vāriśu</i>	<i>śučīśu</i>	
instr.	<i>kaviḥhiḥ</i>	<i>matibhiḥ</i>	<i>vāribhiḥ</i>	<i>śučibhiḥ</i>	

du.

n-v-ak.	<i>kavī</i>	<i>matī</i>	<i>vāriṇī</i>	<i>śučī</i>	[<i>aśī-ṣā</i>]
g-l.	<i>kavyoh</i>	<i>matyoh</i>	<i>vāriṇoh</i>	<i>śučyoh</i>	
d-abl-i.	<i>kaviḥyām</i>	<i>matibhyām</i>	<i>vāribhyām</i>	<i>śučibhyām</i>	

3562 Deklinace substantiv *sakhi-* a *pati-* (ve význ. ‚manžel‘)

STI.	sg.	pl.	sg.	pl.	AV.
n.	<i>sakhā</i>	<i>sakhāyaḥ</i>	<i>patiḥ</i>	<i>patayaḥ</i>	<i>haxa</i> <i>pa'tiṣ</i>
v.	<i>sakhe</i>		<i>pate</i>		
ak.	<i>sakhāyam</i>	<i>sakhīn</i>	<i>patim</i>	<i>patīn</i>	[<i>-haxāim</i>] <i>pa'tim</i>
g.	<i>sakhyuḥ</i>	<i>sakhīnām</i>	<i>patyuḥ</i>	<i>patīnām</i>	[<i>patiṣ</i>]
d.	<i>sakhye</i>	<i>sakhibhyaḥ</i>	<i>patye</i>	<i>patibhyaḥ</i>	<i>haṣe</i> <i>pa'de</i>
l.	<i>sakhyau</i>	<i>sakhiṣu</i>	<i>patyau</i>	<i>patiṣu</i>	
i.	<i>sakhyā</i>	<i>sakhibhiḥ</i>	<i>patyā</i>	<i>patibhiḥ</i>	<i>haṣa</i> <i>pati</i>

Z plurálních forem je v av. doložen jen nom. *haxayo* a gen. *haṣqm-ṣa*.

3563 Kmeny na *u* [6b]

Deklinace v kl. sanskrtu:

	m.	f.	n.
sg. nom.	<i>sūnuḥ</i>	<i>dhenuḥ</i>	<i>madhu</i>
vok.	<i>sūno</i>	<i>dhenō</i>	
ak.	<i>sūnum</i>	<i>dhenum</i>	
g-abl.	<i>sūnoḥ</i>	<i>dhenoh, dhenvāḥ</i>	<i>madhunah</i>
dat.	<i>sūnave</i>	<i>dhenave, dhenvai</i>	<i>madhune</i>
lok.	<i>sūnau</i>	<i>dhenau, dhenvām</i>	<i>madhuni</i>
instr.	<i>sūnnā</i>	<i>dhenvā</i>	<i>madhunā</i>
pl. n-v.	<i>sūnavah</i>	<i>dhenavah</i>	<i>madhūni</i>
ak.	<i>sūnūn</i>	<i>dhenvīḥ</i>	
gen.	<i>sūnūnām</i>	<i>dhenvīnām</i>	<i>madhūnām</i>
d-abl.	<i>sūnubhyaḥ</i>	<i>dhenubhyaḥ</i>	<i>madhubhyaḥ</i>
lok.	<i>sūnuṣu</i>	<i>dhenuṣu</i>	<i>madhuṣu</i>
instr.	<i>sūnubhiḥ</i>	<i>dhenubhiḥ</i>	<i>madhubhiḥ</i>
du. n-v-ak.	<i>sūnū</i>	<i>dhenvū</i>	<i>madhuni</i>
g-lok.	<i>sūnovoh</i>	<i>dhenvoh</i>	<i>madhunoḥ</i>
d-abl-i.	<i>sūnubhyām</i>	<i>dhenubhyām</i>	<i>madhubhyām</i>

Deklinace ve véd., av. a stpers.:

sg.	VĚD.	AV.	STPERS.
nom. m. f.	<i>madhuḥ</i>	<i>vaṅhuš</i>	<i>Marguš, dahyāuš</i>
vok. m. f.	<i>madho</i>	<i>ma^tnyo</i>	
ak. m. f.	<i>madhum</i>	<i>voḥūm</i>	<i>Margum, dahyārum</i>
n-v-ak. n.	<i>madhu</i>	[<i>voḥū</i>]	<i>paruv</i>
gen.	<i>madhoḥ</i> (m. f. n.) <i>madhvah</i> (m. n.) <i>madhunah</i> (n.)	<i>vaṅhəuš</i> <i>xraθwo</i>	<i>Kurauš</i>
abl.		<i>vaṅhaot</i>	
dat.	<i>madhave</i> (m. f. n.) <i>madhve</i> (n.) <i>madhune</i> (n.)	<i>vaṅhave</i> <i>xraθwe</i>	
lok.	<i>madhau</i> (m. f. n.) <i>madhavi</i> (m. n.) <i>madhumi</i> (n.)	<i>vaṅharu</i>	<i>Margauw</i> <i>gāḍavā, dahyāvāwā</i>
instr.	<i>madhvā</i> (m. f.) <i>madhunā</i> (m. n.)	<i>voḥū</i> [<i>xraθwā</i>]	<i>Ufratwā</i>

pl.

nom. m. f.	<i>madhvah</i>	<i>vaṅhavo</i>	<i>dahyāva</i>
ak.	<i>madhūn</i> (m.) <i>madhūh</i> (f.)	[<i>vaṅhūš-čā</i>]	
n-ak. n.	<i>madhū(ni)</i>	<i>voḥu-ča</i>	
gen.	<i>madhūnām</i>	<i>voḥunam, pasvam</i>	<i>parūnām, dahyūnām</i>
d-abl.	<i>madhubhyaḥ</i>	<i>vaṅhubyo</i>	
lok.	<i>madhušu</i>	<i>vaṅhušu</i>	<i>dahyušuvā</i>
instr.	<i>madhubhiḥ</i>	<i>vaṅhūš</i>	

du.

n-v-ak. m.	<i>madhū</i>	[<i>voḥū</i>]
n.	<i>madhvī</i>	<i>vaṅuhi</i>
gen.	<i>madhvoh</i> (m. f.)	<i>ahvā</i>
lok.	<i>madhunoḥ</i> (n.)	<i>aṅhvo</i>
d-abl-i.	<i>madhubhyām</i>	<i>akubya</i>

357 7. třída (ī- a ū-kmeny)

Deklinace v kl. sanskrtu:

sg. nom.	<i>devī</i>	<i>strī</i>	<i>vadhūḥ</i>
vok.	<i>devi</i>	<i>stri</i>	<i>vadhu</i>
ak.	<i>devīm</i>	<i>striyam, strīm</i>	<i>vadhūm</i>
g-abl.	<i>devyāḥ</i>	<i>striyāḥ</i>	<i>vadhvāḥ</i>
dat.	<i>devyai</i>	<i>striyai</i>	<i>vadhvai</i>
lok.	<i>devyām</i>	<i>striyām</i>	<i>vadhvām</i>
instr.	<i>devyā</i>	<i>striyā</i>	<i>vadhvā</i>
pl. n-v.	<i>devyaḥ</i>	<i>striyaḥ</i>	<i>vadhvaḥ</i>
ak.	<i>devīḥ</i>	<i>striyaḥ, strīḥ</i>	<i>vadhūḥ</i>
gen.	<i>devīnām</i>	<i>strīnām</i>	<i>vadhūnām</i>
d-abl.	<i>devībhyaḥ</i>	<i>strībhyaḥ</i>	<i>vadhūbhyaḥ</i>
lok.	<i>devīṣu</i>	<i>strīṣu</i>	<i>vadhūṣu</i>
instr.	<i>devībhiḥ</i>	<i>strībhiḥ</i>	<i>vadhūbhiḥ</i>
du. n-v-ak.	<i>devyau</i>	<i>striyau</i>	<i>vadhvau</i>
g-lok.	<i>devyoḥ</i>	<i>striyoḥ</i>	<i>vadhvoḥ</i>
d-abl-i.	<i>devībhyām</i>	<i>strībhyām</i>	<i>vadhūbhyām</i>

Deklinace ve védštině a avestě (§ 23326):

sg.	VĚD.			AV.	
nom.	<i>devī</i>	<i>nadīḥ</i>	<i>tanūḥ</i>	<i>varuhi</i>	<i>tanuš</i>
vok.	<i>devi</i>	<i>nadi</i>	<i>tanu</i>	<i>varuhi</i>	
ak.	<i>devīm</i>	<i>nad(i)yam</i>	<i>tan(u)vam</i>	<i>varuhim</i>	[<i>tanvəm</i>]
gen.	<i>devyāḥ</i>	<i>nad(i)yaḥ</i>	<i>tan(u)vaḥ</i>	[<i>vanhuyā</i>]	<i>tanvo</i>
abl.					<i>tanvat</i>
dat.	<i>devyai</i>	<i>nad(i)ye</i>	<i>tan(u)ve</i>	[<i>vanhuyāi</i>]	<i>tanuye</i>
lok.	<i>devyām</i>		<i>tan(u)vām</i>		<i>tanvi</i>
instr.	<i>devyā</i>	<i>nad(i)yā</i>	<i>tan(u)vā</i>	[<i>vanhuyā</i>]	<i>tanva</i>
pl.					
n-v.	<i>devīḥ</i>	<i>nad(i)yaḥ</i>	<i>tan(u)vaḥ</i>	[<i>varuhīṣ</i>]	[<i>-tanvo</i>]
ak.	<i>devīḥ</i>	<i>nad(i)yaḥ</i>	<i>tan(u)vaḥ</i>	[<i>varuhīṣ</i>]	<i>tanvo</i>
gen.	<i>devīnām</i>	<i>nadīnām</i>	<i>tanūnām</i>	<i>varuhīnām</i>	<i>tanunām</i>
d-abl.	<i>devībhyaḥ</i>	<i>nadībhyaḥ</i>	<i>tanūbhyaḥ</i>	<i>varuhībho</i>	<i>tanubho</i>
lok.	<i>devīṣu</i>	<i>nadīṣu</i>	<i>tanūṣu</i>	<i>zšadriṣu</i>	<i>tanuṣu</i>
instr.	<i>devībhiḥ</i>	<i>nadībhiḥ</i>	<i>tanūbhiḥ</i>		<i>hizuḃṣ</i>

du.

n-v-ak.
g-lok.
d-abl-i.

<i>devī</i>	<i>nad(i)yā</i>	<i>tan(u)vā</i>	<i>azī</i>
<i>devyoḥ</i>	<i>nad(i)yoḥ</i>	<i>tan(u)voḥ</i>	
<i>devībhyām</i>	<i>nadībhyām</i>	<i>tanūbhyām</i>	

358 8. třída (*ā*-kmeny)

sg.

STI.

AV.

STPERS.

nom.
vok.
ak.
gen.
abl.
dat.
lok.
instr.

<i>bālā</i>	[<i>daenā</i>]	<i>hainā</i>
<i>bāle</i>	[<i>daene</i>]	
<i>bālām</i>	[<i>daenam</i>]	<i>taumām</i>
<i>bālāyāḥ</i>	[<i>daenayā</i>], <i>čidā</i>	<i>taumāyā</i>
	<i>daenayāt</i>	
<i>balāyai</i>	[<i>daenayāi</i>]	
<i>bālāyām</i>	<i>gaeḍe</i>	<i>Aḍurāyā</i>
<i>bālayā</i> , [<i>bālā</i>]	[<i>daenā</i> , <i>daenayā</i>]	<i>framānāyā</i>

pl.

n-v.
ak.
gen.
d-abl.
lok.
instr.

<i>bālāḥ</i> , [<i>bālāsah</i>]	[<i>daenā</i>]	<i>stūnā</i>
<i>bālāḥ</i>	<i>gaeḍā</i>	<i>anīyā</i>
<i>bālānām</i>	<i>gaeḍānam</i>	<i>-zanānām</i>
<i>bālābhyāḥ</i>	[<i>daenābho</i>]	
<i>bālāsu</i>	[<i>gaeḍāhū</i>] <i>gaeḍāhva</i>	<i>maṣkaruvā</i>
<i>bālābhīḥ</i>	[<i>daenābiṣ</i>]	

du.

n-v-ak.
g-lok.
d-abl-i.

<i>bāle</i>	<i>urva're</i> , [<i>savo</i>]	
<i>bālayoḥ</i>		
<i>bālābhyām</i>	<i>vəḍwābya</i>	

359 9. třída (*a*-kmeny)

mask.

STI.

AV.

STPERS.

sg. nom.
vok.
ak.

<i>aśvaḥ</i>	<i>aspo</i>	<i>Pārsa</i>
<i>aśva</i>	<i>ahura</i>	<i>martīyā</i>
<i>aśvam</i>	<i>aspəm</i>	<i>Pārsam</i>
	<i>mašim</i>	

gen.	<i>aśvasya</i>	<i>aspahe</i> [<i>ahurahyā</i>]	<i>Pārsahyā</i>
abl.	<i>aśvāt</i>	[<i>akāt</i>]	<i>Pārsā</i>
dat.	<i>aśvāya</i>	[<i>ahurāi</i>]	
lok.	<i>aśve</i>	<i>aspaē-ča</i> <i>zastaya</i>	<i>Pārsaiy</i> <i>dastayā</i>
instr.	<i>aśvena</i> [<i>aśvā</i>]	[<i>ahurā</i>]	<i>Pārsā</i>
pl. n-v.	<i>aśvāḥ</i> [<i>aśvāsah</i>]	<i>amaśā</i> <i>aspāṅho</i>	<i>martiyā</i> <i>bagāha</i>
ak.	<i>aśvān</i>	<i>maśyqs-ča</i> [<i>maśyeng</i>]	<i>martiyā</i>
gen.	<i>aśvānām</i>	<i>aspanam</i> [<i>dāḍəm</i>]	<i>martiyānām</i>
d-abl.	<i>aśvebhyaḥ</i>	[<i>dāḍae'byo</i>]	
lok.	<i>aśvešu</i>	<i>aspaēsu</i>	<i>Mādaišuvā</i>
instr.	<i>aśvaiḥ</i> [<i>aśvebhiḥ</i>]	[<i>zastāiš</i>]	<i>martiyaiḥ</i>
du. n-v-ak.	<i>aśvau</i>	<i>zasta</i> [<i>qsayā</i>]	<i>gauša</i> <i>gaušyā</i>
gen.			
lok.	<i>aśvayoh</i>	[<i>zastayo</i>]	
d-abl-i.	<i>aśvābhyām</i>	<i>aspaēibya</i>	<i>dastaiḥbyā</i>

ntr.

sg. n-v-ak.	<i>yugam</i>	<i>šyaodnəm</i>	<i>xšačam</i>
gen.	<i>yugasya</i>	<i>šyaodnahe</i>	
abl.	<i>yugāt</i>	[<i>šyaodnāt</i>]	
dat.	<i>yugāya</i>	[<i>šyaodnāi</i>]	
lok.	<i>yuge</i>	<i>šyaodne</i>	
instr.	<i>yugena</i> [<i>yugā</i>]	<i>šyaodna</i>	
pl. n-v-ak.	<i>yugāni</i> [<i>yugā</i>]	<i>šyaodna</i>	<i>āyadanā</i>
gen.	<i>yugānām</i>	<i>šyaodnanam</i>	
d-abl.	<i>yugebhyaḥ</i>	<i>doiḍrābyo</i>	
lok.	<i>yugešu</i>	[<i>šyaodnaešū</i>]	
instr.	<i>yugaiḥ</i> [<i>yugebhiḥ</i>]	<i>šyaodnāiš</i>	
du. n-v-ak.	<i>yuge</i>	<i>miḍwa're</i>	
g-lok.	<i>yugayoh</i>		
d-abl-i.	<i>yugābhyām</i>	<i>doiḍrābya</i>	

36 Tvoření jmenných kmenů (derivative)

361 Do tř. I patří jednak holé kořeny (kmen = kořen), jednak kmeny tvořené sufixy *t*, *d*, *tāt* apod. Co se týká kořenových jmen, jde jen z menší části o čistě nominální kořeny: sti. *ap-* f., *tvač-* f., *pur-* f., *go-* m.f., *hṛd-* n. aj., av. *vīs-* f., *hvar-* n., *ast-* n., *zam-* f., *nāh-* m. aj. Většinou jde o slovesné kořeny (§ 221), fungující buď jako nomina actionis (abstrakta, často konkretizovaná), nebo nomina agentis (zpravidla jako druhý člen složenin — § 374.13). Nomina actionis: sti. *vāč-* f., *diś-* f., *bhrāj-* f., *dhī-* f., *bhū-* f. aj., av. *drug-* f., *gar-* f., *vṛad-* f. aj. Nomina agentis: sti. *dviś-*, *rāj-* m., *stubb-*, *su-vṛt-*, *Vṛtra-han-*, *dharma-budh-*, *viśva-pā-* aj., av. *spas-* m., *mad-*, *vṛāṣṭra-gan-*, *vohu-varaz-* aj. Kořeny končící na *i*, *u*, *ṛ* bývají rozšířeny o sufix *t* (*d*): sti. *viśva-ji-t-*, *stu-t-* f., *udiyama-bhr-t-* apod. Některé dvojslabičné kmeny na *t*, *d* (ale i na jiné souhlásky) jsou neanalyzovatelné: sti. *marut-* m., *śarad-* f., *napāt-* m., *vanij-* m. aj.

3611 Zvláštní skupinu tvoří adjektiva odvozená od předložek příponou *añč*: sti. *pra-añč-*, *prati-añč-* *anu-añč* aj. (označují polohu, světové strany apod.). Od původu jde o složeniny s koř. *añč-*.

3612 Sufix *tāt* tvoří sekundární abstrakta (f.): sti. *deva-tāt-*, *sarva-tāt-* aj., av. *hāvra-tāt-*, *amərə-tāt-* aj.

362 Do 2. třídy patří kmeny tvořené sufixy (*a*)*nt*, *vant*, *mant*. Adjektiva tvořená sufixem (*a*)*nt* mají naprostou většinou charakter participií akt. (§ 695); neparticipiální útvary jsou např. sti. adjektiva *jarant-*, *bṛhant-*, *mahānt-* aj., av. *barazant-*, *mazant-* aj. Velmi produktivní při tvoření sekundárních adjektiv jsou naproti tomu sufixy *vant* a *mant*; adjektiva jimi tvořená od substantivních kmenů mají význam „(bohatě) opatřený něčím“: sti. *hīma-vant-*, *bala-vant-*, *guṇa-vant-* aj., av. *dragvant-* (*drug-*), *ast-vant-*, *zasta-vant-* aj. Sufix *mant* původně představoval pouhou variantu sufixu *vant* (přistupoval ke kmenům na *u*, *uś*): sti. *paśu-mant-*, *čakśuś-mant-* aj., av. *madu-mant-*, *gao-mant-* aj. Později přistupuje *mant* i k jiným kmenům: sti. *śrī-mant-*, *dhī-mant-* aj.

363 Do 3. třídy patří kmeny tvořené *s*-ovými sufixy. — Sufix *as* tvoří nomina actionis (n.) se sklonem ke konkretizaci: sti. *jan-as-*, *nam-as-*, *vač-as-*, *nabhas-* (izol.), *apas-* (izol.), *uśas-* (f.; izol.) aj., av. *man-ah-*, *raoč-ah-*, *qz-ah-* aj. Tyto kmeny často figurují na konci posesivních složenin (sti. *su-manas-* apod.). Některá ze substantiv na *as* mohou mít i význam činitelských jmen (ve véd. se pak nezřídka liší od abstrakt přízvukem — § 369): *ápas-* X *apás-*, *táras-* X *tarás-* aj. — Suffixy *iś*, *uś* tvoří nevelký počet jmen, zpravidla substantiv n.: sti. *kraviś-* (izol.), *haviś-* (*hu-*), *tapuś-* (*tap-*), *jayuś-* (*ji-*) aj., av. *snavidīś-*, *gṛəbuś-* aj. — K tvoření primárních komparativů srovn. §§ 3822-3, participií perf. akt. § 696.

364 Do 4. třídy patří kmeny tvořené *n*-ovými sufixy. Pouhé *an* shledáváme většinou ve starobylych útvorech, zčásti izolovaných: sti. *vršan-* m., *takš-an-* m., av. *xšapan-* f., *razan-* n. aj. — Sufix *man* tvoří nomina actionis (slovesná abstrakta), zčásti konkretizovaná: sti. *preman-* n. (*prī-*), *karman-* n. (*kr-*), *čhad-man-* m. aj., av. *hazman-* n. (*haxi-*), *maesman-* n. (*maez-*) aj. V menší míře tvoří i činitelská jména: sti. *dā-man-* m., *su-sthā-man-* aj., av. *airya-man-*, *aoman-* (*av-*) aj. Izolovaná jsou sti., av. *nāman-* n., sti. *ašman-*, av. *asman-* m. aj. — Sufix *īman* tvoří sekundární abstrakta: sti. *kšepīman-* n. (*kšīpra-*), *taruṇīman-* n. (*taruṇa-*) aj. — Sufix *van* tvoří činitelská jména (zejména ve složeninách): sti. *pat-van-*, *yaṅ-van-*, *-ad-van-* aj. Dále tvoří sekundární adjektiva: sti. *magha-van-*, *satyā-van-* aj., av. *aša-van-* aj. Izolované jsou sti. kmeny *adhvan-* n., *pīvan-*, *yuvan-*, av. *yvan-* aj.

364I Sufix *in* je v sti. velmi produktivní. Tvoří: 1. Primární adjektiva (nomina agentis), např. *yaṅ-in-*, *yodhin-* (*yudh-*), *vedin-* (*vid-*) aj. 2. Sekundární adjektiva (zejména od substantiv 9. třídy) s významem „mající...“, např. *balin-* (*bala-*), *sukhin-* (*sukha-*), *šatin-* (*šata-*) apod. Podobnou funkci má sufix *vin*: *tejas-vin-*, *medha-vin-* a. j.

365 Do 5. třídy patří kmeny tvořené *r*-ovými sufixy. Pouhé *r* (*ar*) je obsaženo jako derivační sufix v několika málo substantivech, zejm. příbuzenských termínech: sti., av. *nar-* m., sti. *svasr-* f. aj. Většina příbuzenských termínů obsahuje sufix *tr*, základ bývá ovšem nejasný: sti. *pitr-* m., *mātr-* f., *duhitr-* f., aj., av. *p(i)tar-*, *mātar-*, *duḡadar-* aj. Velmi produktivní je sufix *tr* jako prostředek k tvoření činitelských jmen: sti. *dā-tr-* m., *šrotr-* m. (*šru-*), *jan-itr-* aj., av. *dātar-*, *zaotar-* m. aj. Izolované jsou av. kmeny *ātar-* m., *star-* m. aj.

366 Do 6. třídy patří jednak *i*-kmeny, jednak *u*-kmeny. Pouhé *i* jako derivační sufix se vyskytuje nejčastěji v izolovaných slovech: sti. *avi-* m. f., *giri-* f., *kavi-* m., *ahi-* f., sti., av. *pati-* m., av. *ga'ri-*, *kavi-*, *aži-* aj. K abstraktům tvořeným tímto sufixem patří např. sti. *šoči-* f. (*šuč-*), *nṛti-* f. (*nṛt-*), *khani-* f. (*khan-*) aj. Nomina agentis (adjektiva) se vyskytují zejména ve složeninách: sti. *šučī-*, *pathi-šadi-* (*sad-*) aj. — K velmi běžným derivačním sufixům patří *ti*, tvořící zejména slovesná abstrakta (f.): sti. *dṛṣṭi-* (*dṛś-*), *mati-* (*man-*), *gati-* (*gam-*), *kṛti-* (*kr-*), aj., av. *vī-dāti-* (*dā-*), *aivi-yāsti-* (*yās-*), *stūiti-* (*stav-*) aj. Dále tvoří *ti* abstrakta od číslovek: sti. *paṅkti-* (*pañča*), *saptati-* (§ 44) aj. — Suffixy *ni*, *ni* tvoří primární útvary různého významu: sti. *ṅṛni-* f. (*ṅṛv-*), *tūrni-* (*tvar-*), *a-ṅivani-* f. (*ṅiv-*) aj. Izolované je např. sti. *agni-* m., *pāni-* m. aj.

366I Substantiva tvořená pouhým *u* jsou z větší části izolovaná: sti. *paśu-* m. n., *hanu-* m., *ṅānu-* n., *dāru-* n. aj., av. *pasu-* m., *ṅnu-* n., *bāzu-* n. aj. Hojná jsou primární adjektiva tvořená tímto sufixem: sti. *tanu-* (*tan-*), *puru-* (*pr-*), *svādu-* (*svād-*), *aśu-* (izol.), *guru-* (izol.) aj., av. *vanhu-*, *po'uru-* aj. — Sufix *tu* tvoří (podobně jako *ti*) slovesná abstrakta (srovn. též § 691): sti. *gātu-* f. (*gam-*), *vāstu-* n. (*vas-*) aj., av.

xratu- m., *vī-dātu-* m. (*dā-*) aj. — Suffixy *nu*, *snu*, *iśnu* tvoří primární útvary různého významu: sti. *dhenu-* f. (*dhā-*₂), *kṣepnu-* f. (*kṣīp-*), *sūnu-* m. (*su-*), *jiśnu-* (*ji-*), *sthāśnu-* (*sthā-*), *ročiśnu-* (*ruč-*) aj. — Suffix *yu* tvoří primární substantiva: sti. *manyu-* m. (*man-*), *vāyu-* m. (*vā-*) aj., av. *manyu-* m. aj. Dále tvoří sekundární adjektiva: sti. *sveda-yu-*, *mitrā-yu-* aj. — Suffix *ru* tvoří primární adjektiva: sti. *bhī-ru-*, *sad-ru-* aj.

367 Do 7. třídy patří kmeny zakončené na *ī* a *ū* (výhradně f.). Mnohem hojnější jsou *ī*-kmeny. Jak už bylo naznačeno v § 23326, jde tu vlastně o dva typy: kmeny zakončené na nealternující *ī* (*īy*) a kmeny s alternujícím sufikem *ī* ~ *yā*. Ve véd. jsou aspoň zčásti rozlišeny i funkčně: *ī* (*īy*) bývá v primárních útvarech a slouží k přechylování substantiv 9. třídy, kdežto ke tvoření ženských forem adjektiv a k přechylování ostatních substantiv sloužilo *ī/yā*. Z hlediska kl. sanskrtu jde ovšem o jediný derivační sufik, jež tvoří: 1. Primární útvary, často izolované, např. *ambī-*, *nadī-*, *lakṣmī-* apod. 2. Ženské protějšky (názvy žen, samic) k substantivům m. všech tříd; jde o nejběžnější přechylovačí sufik: *devī-* (*deva-*), *vṛkī-* (*vṛka-*), *dātrī-* (*dātr-*), *rājñī-* (*rājñan-*), *napṭī-* (*napāt-*) aj. Srovn. též § 368. 3. Ženské tvary adjektiv, zejm. konsonantických kmenů (viz § 381). Podobná situace je v av.: *būmī-* (izol.), *daevī-* (*daeva-*), *dāḍrī-* (*dātar-*), *napṭī-* (*napāt-*) aj.

3671 K přechylování substantiv 9. třídy slouží v některých případech zvláštní sufiky: Názvy manželek se k vlastním jménům i k některým apelativům nezřídka tvoří pomocí sufiků *ānī*, *inī*: sti. *Varuṇānī-* (*Varuṇa-*), *āčāryānī-* (*āčārya-*), *śṛgālīnī-* (*śṛgāla-*) aj.

3672 Co se týká *ū*-kmenů, existoval původně jen nealternující typ; deklinace s alternací *ū* ~ *vā* vznikla až v kl. sanskrtu podle vzoru velmi rozšířeného typu na *ī* ~ *yā* (§ 367). Patří sem nečetné primární útvary: sti. *vadhū-*, sti., av. *tanū-*, av. *hizū-* (vesměs izol.) aj. Častěji (zejména ve véd.) slouží *ū* k vytváření ženských tvarů substantiv a adjektiv, především *u*-kmenových: sti. *śvaśrū-* (*śvaśura-*), *nṛtū-* (*nṛtu-*) aj.

368 Do 8. třídy patří kmeny zakončené na *ā* (výhradně f.). Sufik *ā* je obsažen v některých primárních útvarech: sti. *nīndā-* (*nīnd-*), *čīntā-* (*čīnt-*), *jarā-* (*jr-*), *čhāyā-* (izol.), *kṣudhā-* (*kṣudh-* f.) aj., av. *gṇā-* (izol.), *garzā-* (*garz-*) aj. K přechylování substantiv 9. třídy sloužilo *ā* původně jen v několika izolovaných případech; teprve později začíná v této funkci konkurovat sufikem *ī* (§ 367). Srovn. např. sti. *aśvā-* (*aśva-*), *aṣṭā-* (*aṣṭa-*), *bālā-* (*bāla-*) aj., av. *aspā-* (*aspa-*) aj. Zato tvoří femininum sufikem *ā* naprostá většina *a*-kmenových adjektiv (§ 381). Obdobná situace je v avestě.

3681 Sufik *ikā* slouží k tvoření deminutiv a k přechylování: *kumārikā-* (*kumāra-*), *čandrikā-* (*čandra-*), *mūṣikā-* (véd. *mūṣ-*) aj. Fem. na *ikā* stojí často vedle m. na *aka* (§ 3691): sti. *pāčīkā-* (*pāčaka-*) apod. — Sufik *tā* tvoří sekundární abstrakta: sti. *deva-tā-*, *kṛṣṇa-tā-*, *pūrṇa-tā-* aj. Odvozeniny od subst. mají někdy význam kolektiv:

jana-tā- aj. Paralelní sufix *thā* je obsažen mj. v primárním útvaru sti. *gāthā-* (*gā-*), av. *gādhā-*. — Sufix *nā* je obsažen v některých primárních subst.: *ūrṇā-* (izol.), *trṣṇā-* (*trṣ-*), *senā-*, av. *haenā-* (*hāy-*), *daenā-* (*dāy-*) aj. — Sufix *yā* (bez alternace) tvoří jednak primární abstrakta, jednak kolektiva: sti. *vidyā-* (*vid-*), *pari-čaryā-* (*čar-*), *rathyā-* (*ratha-*), *gavyā-* (*go-*) aj.

369 Nejhojnější ze všech jsou nomina 9. třídy — *a*-kmeny (m. nebo n.). Pouhé *a* je obraženo např. v primárních útvarech sti. *jana-* m. (*jan-*), *joša-* m. (*juš-*), *bhaya-* n. (*bhī-*), *yuga-* n. (*yuḷ-*), *ḷīva-* (*ḷīv-*), *priya-* (*pri-*), *su-kara-* (*kr-*), aj., av. *gaya-* m. (*gay-*), *frya-* (*frāy-*), *maega-* n. aj. (a ovšem i v řadě neanalyzovatelných útvarů: sti. *aśva-*, *vrka-* apod.). Dva základní typy primárních útvarů — nomina actionis a nomina agentis — bývají ve véd. rozlišeny místem přízvuku (§ 1151): *vāra-/vará-* (*vr-*), *éśa-/eśá-* (*iš-*) apod. Přčetná jsou sekundární jména tvořená pouhým *a* (často s dloužením kořenové samohlásky — § 2282): sti. *brāhmaṇa-* m. (*brahman-*), *ḷaitra-* n. (*ḷetṛ-*), *śata-śārada-* (*śarad-*), *tāmasa-* (*tamas-*), *putra-* (*putra-*), *vaira-* (*vīra-*) aj., av. *tamaṇha-* (*tamah-*), *ārəzva-* n. (*ərəzu-*), *vārəḍragna-* n. (*vərəḍragna-*) aj.

3691 Velmi produktivní jsou v sti. sufixy *ka*, *aka*, *ika*, *uka*. Primární útvary: sti. *śloka-* m. (*śru-*), *kāraka-* (*kr-*), *nartaka-* m. (*nrt-*), *damśuka-* (*damś-*), *anv-gāmuka-* (*gam-*) aj., av. *huška-* (izol.), *mahrka-* (*mar-*) aj. Sekundární odvozeniny tvořené těmito sufixy lze v podstatě rozdělit do dvou skupin. Do první z nich patří adjektiva (často substantivizovaná) označující příslušnost, vlastnictví, polohu apod.: sti. *pāthaka-* m. (*panthān-*), *kṣauma-ka-*, *dhanuś-ka-* m., *śarad-ika-*, *yuśmāka-* (§ 514) aj., av. *kutaka-*, *xśmāka-* aj. — Druhou skupinu tvoří případy, kdy tyto sufixy lehee (často takřka neznatelně) modifikují význam základního jména: sti. *pāpa-ka-*, *dūra-ka-*, *bharṭṛ-ka-* m. aj., av. *pasu-ka-* aj. Některá takováto substantiva mají charakter deminutiv: sti. *putra-ka-* m., *aśva-ka-* m. aj., av. *maśyā-ka-*, *nāiri-kā-* aj.

3692 Sufix *ta* se vyskytuje téměř výhradně v primárních útvarech: sti. *vāta-* m. (*vā-*), *dūta-* m. (izol.), *anta-* m. (iz.) aj., av. *vāta-* m., *zasta-* m. (izol.) aj. Početná adjektiva tvořená tímto sufixem mají zpravidla charakter participií préterita (§ 692); jen některá z nich mohou být — vzhledem k svému významu — kvalifikována jako samostatná adjektiva, např. sti. *śīta-* (*śyā-*), *śyeta-* (izol.) aj. — Sufix *ita* tvoří sekundární adjektiva: sti. *puśpita-* (*puśpa-*), *rathita-* (*ratha-*), *rogita-* (*roga-*) aj., av. *patarəta-*, *zairita-* aj.

3693 Sufix *tha* (*atha*) tvoří primární jména různého významu: sti. *uktha-* n. (*vač-*), *saṃgatha-* m. (*gam-*), *artha-* m. (*r-*), *ā-vasatha-* n. (*vas-*) aj., av. *uxda-* n. (*vak-*), *vī-čīḍa-* (*kay-*) aj. Je rovněž obsažen v některých řadových číslovkách (§ 48).

3694 Sufix *na* tvoří především primární jména: sti. *yajña-* m. (*yaḷ-*), *svapna-* m. (*svap-*), *anna-* n. (*ad-*), *varṇa-* n. (izol.), *nagna-* (izol.), *krṣṇa-* (iz.) aj., av. *yasna-* m. (*yaz-*), *śyaodna-* n. aj. Primární adjektiva tvořená tímto sufixem mají většinou

charakter participií prít. (§ 6922). Jsou též sekundární adjektiva tvořená pomocí *na*: sti. *dāru-na-*, *śmaśru-na-* aj. Sufix *ana* tvoří primární jména různého významu: sti. *janana-* m. (*jan-*), *ročana-* (*ruč-*), *vasana-* n. (*vas-*), *darśana-* n. (*drś-*), *vahana-* (*vah-*) aj., av. *varḥhana-* n., *raočana-* n. aj. — Sufix *ina* tvoří primární i sekundární adjektiva: sti. *dakṣina-* (izol.), *malina-* (*mala-*) aj., av. *dašina-* aj. — Sufix *una* tvoří primární jména různého významu: sti. *dharuṇa-* (*dhr-*), *arjuna-* (izol.) aj. — Sufix *ina* tvoří početná sekundární adjektiva, označující příslušnost, vztah apod.: sti. *mānasina-* (*manas-*), *eka-grāmīna-* (*grāma-*), *ojasina-* (*ojas-*), *aśvīna-* (*aśva-*), *navīna-* (*nava-*) aj. — Sufixy *tana*, *tna* tvoří adjektiva od primárních adverbí (§ 711): sti. *nūtana-* (*nu*), *adya-tana-* apod.

3695 Sufix *ma* tvoří primární jména různého významu: sti. *ghar-ma-* m. (izol.), *dharma-* m. (*dhr-*), *bhīma-* (*bhī-*), *srāma-* (iz.) aj., av. *garēma-*, *aešma-* m. (*aeš-*) aj. Dále se s ním (a se sufixem *tama*) setkáváme v tvarech řadových číslovek (§ 48) a v adjektivech označujících polohu (odvozených od předložek): sti. *upama-* (*upa*), *apama-* (*apa*), *adhama-* (*adhi*), *parama-* (*pari*) aj., av. *upēma-*, *apēma-* aj. — Sufix *ima* tvoří sekundární adjektiva: sti. *agrīma-* (*agra-*), *paśčīma-* (*paśčā*), *tulīma-* (*tulā-*) apod.

3696 Sufix (*i*)*ya* je obsažen v neobyčejně velkém počtu jmen. Primární kmeny jím tvořené jsou vzácné (hl. ve složeninách): sti. *deva-yaṣya-* n. (*yaṣ-*), *putra-vidya-* n. (*vid-*) aj. Primární adjektiva na *ya* mívají charakter gerundiv (§ 693). Většinou však slouží (*i*)*ya* k tvoření sekundárních jmen, zejména přídavných (toto *ya* je snad nejběžnější derivační sufix): sti. *aśvya-* (*aśva-*), *rathya-* (*ratha-*), *medhya-* (*medhā-*), *rājya-* (*rāj-*), *daiṇya-* (*deva-*), *sahasriya-* (*sahasra-*) aj., av. *xšaθrya-* (*xšaθra-*), *āhuiryā-* (*ahura-*), *gaoya-* (*gav-*), stpers. *nāvīya-* (*nāu-*) aj. Substantiva: sti. *dūtya-* n. (*dūta-*), *nagnya-* n. (*nagna-*), *Kauravya-* (patronymikum od *Kuru-*) aj., av. *mašya-* = stpers. *martiya-* = sti. *mṛtya-* m. (*mṛta-*), stpers. *Haxāmanišiya-* (patronymikum k *Haxāmaniš-* = Ἀχαμίνης) apod.

36961 Sufix *īya* tvoří sekundární adjektiva označující příslušnost: sti. *parvatīya-* (*parvata-*), *bhrātrīya-* (*bhrātr-*), *svasrīya-* (*svasr-*), *madīya-* (§ 514) apod. — Sufix *eya* tvoří sekundární adjektiva: sti. *āsneya-* (*asrj/asn-* — § 233233), *sākheya-* (*sakhi-*) aj. Odvozeniny od vlastních jmen mají charakter patronymik, resp. metronymik: sti. *Sārameya-* (*Sārama-*), *Gaṅgeya-* (*Gaṅgā-*) aj. — Sufix *tya* tvoří adjektiva od adverbí (předložek): sti. *tatra-tya-*, *paśčāt-tya-*, *ni-tya-* aj. Primární adjektiva tvořená tímto sufixem mají charakter gerundiv (§ 693).

3697 Sufixy *ra*, *ira*, *ura* slouží zejména ke tvoření primárních jmen: sti. *agra-* n. (izol.), *ā-khara-* n. (*khan-*), *abhra-* n. (*nabh-as-*) aj., av. *vazra-* n. aj. Početnější jsou primární adjektiva tvořená těmito sufixy: sti. *kṣīpra-* (*kṣīp-*), *śukra-* (*śuč-*), *hasra-* (*has-*), *čhidra-* (*čhid-*), *ručira-* (*ruč-*), *sthūra-*, *sthavira-* (*sthā-*) aj., av. *ugra-* (*aogah-*), *čidra-* (sti. *čit-*) aj. Sekundární útvary: sti. *madhu-ra-*, *nakha-ra-*, aj. — Sufix *ara*

tvorí primární jména (nom. agentis): sti. *dravara-* (*dru-*), *pat-ara-*, *bhram-ara-* aj. Dále tvoří *ara* adjektiva označující polohu (odvozená od adverbii a předložek): sti. *adhara-* (*adhī-*), *apara-* (*apa-*) aj. Tutéž funkci má sufix *tara* (srovn. § 3821): *uttara-* (*ud-*), *antara-* aj. Stejná adjektiva nacházíme i v avestě: *apara-*, *upara-*, *fratara-*, *antara-* aj.

36971 Sufix (*a*)*tra* tvoří primární substantiva — nomina instrumenti, loci apod.: sti. *kṣetra-* n. (*kṣī-*), *janitra-* n. (*jan-*), *dātra-* n. (*dā²*), *pavitra-* n. (*pū-*), *patatra-* n. (*pat-*) aj., av. *maṣtra-* m. (*man-*), *doiṣtra-* n. (*dāy-*) aj.

3698 Sufixy *la*, *ala*, *ila*, *ula* zastávají zčásti stejné funkce jako paralelní sufixy s *r* (představují vlastně jejich fonetické obměny — § 1531), zčásti však mají své vlastní specifické funkce. Příklady primárních jmen s *l*-ovými sufixy ($\sim r$): *sthūla-* (*sthūra-*), *salīla-* n. (*sarīra-*), *harṣula-* (*hrṣ-*), *anīla-* m. (*an-*) apod. Sekundární jména: *madhu-la-* (*madhura-*), *patra-la-*, *vāta-la-*, *vātula-* (*vāta-*) aj. V některých případech ovšem *l*-ové sufixy modifikují základní význam jména, zesilují jej nebo zeslabují, tvoří deminutiva, hypokoristické tvary vlastních jmen apod.: *eka-la-*, *yuga-la-* n., *jīva-la-*, *vṛṣala-* (*vṛṣan-*), *śiśūla-* m. (*śiśu-*), *piśāngila-* (*piśānga-*), *Devīla-* (hypokor. tvar vl. jména *Devadatta-*) apod.

3699 Sufix *va* je obsažen v nečetných primárních útvarech: *eva-* m. (*i-*), *hrasva-* (*hras-*), *pūrva-* (izol.) aj. Tvoří též sekundární adjektiva: sti. *keśa-va-*, *añji-va-* aj., av. *parəna-va-* aj. — Sufix *tva* tvoří sekundární abstrakta: sti. *garbha-tva-* n., *amṛta-tva-* n., *saṁtva-* n. (předložka *saṁ*) apod.

37 Kompozita (složeniny)

Vedle lexikálních jednotek obsahujících jediný kořen existují v indoiránských j. i složitější jednotky, obsahující dva kořeny (příp. více kořenů) — složeniny (kompozita). Většinou ovšem nepředstavuje jmenná složenina ii. jazyků spojení pouhých kořenů, ale skládá se z kmenů (§§ 23n.). První kmen si přitom zpravidla uchovává své zakončení (může tu ovšem dojít k jistým změnám podle pravidel větneho sandhi — §§ 24n.), zato druhý člen někdy mění svou podobu (zejména u posesivních složenin — § 375). Od pravých složenin je třeba odlišit tzv. sprežky: první člen sprežky má pádovou koncovku. Např. *divas-pati-* ‚pán nebes‘ (*dyo-*), *dāsyāh-putra* ‚syn otrokyně‘ (*dāsī-*), *dūrād-āgata-* ‚přišlý z dálky‘ (*dūra-*) apod.

371 Kompozicí se vytvářejí nové lexikální jednotky: složeniny (zpravidla dvojjmenné) nahrazují lexikalizovaná slovní spojení. Tak je tomu ve védštině, avestě a staroperštině (podobně i v jiných staroindoevropských jazycích), kdežto v kl. sanskrtu je odlišná situace: v sanskrtských textech se setkáváme s velkým množstvím složenin (namnoze vícečlenných), kompozice se tu stala do značné míry syntaktickým

prostředkem. Bezmála každé slovní spojení (syntagma) lze nahradit složeninou vytvořenou ad hoc; srovn. §§ 81n. V některých stylistických oblastech nabývá užívání složenin až enormních rozměrů.

372 Při klasifikaci jmenných složenin hrají úlohu tři kritéria: druh syntaktického vztahu mezi členy složeniny, povaha těchto členů a syntaktická funkce kompozita jako celku. Na základě prvního kritéria lze jmenné složeniny rozdělit do dvou velkých skupin: složeniny koordinační (kopulativní) a subordinativní (determinativní). — Povahou členů rozumíme jejich zařazení do lexikální kategorie nebo subkategorie. Z nich přicházejí v úvahu u jmenných složenin tyto: (1) jméno (kromě případů uvedených zvláště sub 2, 3, 4), (2) slovesné abstraktum, (3) slovesný kořen = nomen agentis (§ 361), (4) participium (zejm. participium prët. — § 692), (5) číslovka, (6) zájmeno, (7) neohebné slovo (předložky, elementy *su-*, *duš-*, *a-*). — Co se týká třetího kritéria, je třeba rozlišovat: (I) složeniny, pro jejichž funkci je směrodatná povaha druhého členu (substantivum — adjektivum atd.), (II) složeniny se substantivním druhým členem, jež fungují jako shodné přívlastky (= adjektiva vyjadřující vlastnictví toho, co je označováno odpovídající složeninou I), (III) složeniny fungující jako neohebná slova (adverbia).

373 Koordinační (kopulativní) složenina (typ *dvandva-* v terminologii indických gramatiků) vzniká spojením dvou nebo několika sémanticky souřadných substantiv nebo adjektiv. Celek funguje buď jako substantivum (du., pl., příp. sg. n.), nebo jako adjektivum, příp. adverbium. Příklady: *artha-dharmau* (du.) ‚užitek a právo‘, *vrka-simha-vyāghrāḥ* (pl.) ‚vlci, lvi a tygři‘, *puṣpa-phalam* (sg. n.) ‚květ a ovoce‘, *kṛtākṛta-* ‚udělaný a neudělaný (akṛta-)‘, *ahar-nisam* (adv.) ‚ve dne a v noci‘ apod.

374 Determinativní složeniny tvoří daleko nejpočetnější skupinu. Dělí se dále podle povahy členů na devět podskupin, jež označíme kombinacemi číselných znaků uvedených v § 372. První člen zpravidla blíže určuje druhý člen (první část složeniny zastupuje akcesorní člen syntagmatu, druhá část konstitutivní člen syntagmatu, jehož transformací složenina vznikla).

(11) U kombinací dvou jmenných kmenů je třeba dále rozlišit případy, kdy složenina zastupuje pádovou vazbu (subst. s neshodným přívlastkem, adj. s přísl. určení) [a] a případy, kdy zastupuje vazbu se shodným přívlastkem (první člen = adjektivum), apozicí nebo přirovnání [b]. Indičtí gramatikové nazývali typ [a] *tatpuruṣa-* (zahrnovali do něho ovšem i další druhy determinativních složenin), typ [b] *karmadhāraya*. Příklady: (11a) *vanik-putra-* ‚syn kupce‘, *naḍī-tīra-* ‚břeh řeky‘, *bhū-pati-* ‚zeměpán‘, *artha-tṛṣṇā-* ‚žádostivost majetku‘, *dhānyārtha-* ‚majetek získaný za obilí (dhānya-)‘, *pitṛ-bandhu-* ‚příbuzný z otcovy strany‘, *māsa-niçaya-* ‚zásoba na měsíc‘ apod. (11b) *priya-sakha-* ‚milý přítel‘, *mahā-deva-* ‚velký bůh‘, *kavi-vīra-* ‚hrdina-věštec‘, *megha-śyāma-* ‚černý jako mraky‘, *ūrṇa-mṛdu-* ‚měkký jako vlna‘, *pīta-rakta-* ‚žlutočervený‘ ap. U tohoto

typu se někdy setkáváme s inverzí členů (první člen je konstitutivní): *pitā-maha-*, veleotec = děd', *grāmāntara-*, jiná vesnice (*grāma-*), *nara-vyāghra-*, muž jako tygr' apod.

- (12) Tento typ (kdy druhým členem je slovesné abstraktum) se sám o sobě nijak neliší od předcházejícího, uvádíme ho však zvlášť, protože právě on bývá často produktem transformace syntaktických spojení predikát + objekt apod. (§ 88). Např. *mītra-lābha-*, získávání přátel', *soma-pīti-*, pití sómu', *čaura-bhaya-*, strach ze zlodějů', *grāma-vāsa-*, bydlení na vesnici' apod.
- (13) Jako druhý člen složeniny funguje buď holý slovesný kořen nebo kořen se sufixy *t*, *a*, *i* apod. (patří sem vlastně jen ty případy, kdy se takovéto nomen agentis nevyskytuje jako simplex): *dhana-da-*, dávající bohatství' (*dā-*), *veda-jña-*, znalý védů' (*jñā-*), *dharma-vid-*, znalý práva', *viśva-pā-*, vše ochraňující', *sarva-ji-t-*, vše přemáhající', *sukha-kar-a-*, způsobující štěstí' (*kr-*), *grāma-ja-*, narozený na vsi' (*jan-*), *antara-stha-*, stojící uvnitř' apod. Ve véd. se vyskytují též inverzní složeniny tohoto typu (prvním členem jsou různé slovesné tvary — tyto útvary by mohly patřit do kategorie spřežek — § 37): *kṣayad-vīra-*, ovládající reky' (*kṣi-*), *dāti-vāra-*, dávající dary' (*dā-*) apod.
- (14) Druhým členem složeniny *tatpuruṣa* bývá často participium pt.: *deva-gupta-*, chráněný bohy', *sarpa-daṣṭa-*, kousnutý hadem' (*daṣ-*), *svayam-kṛta-*, zhotovený samotným', *svarga-patita-*, spadlý z nebe', *nikṣepa-bhūta-*, v úschově byvší' apod.
- (15) Složeniny s číslovkou jsou poměrně časté: *go-vimśati-*, dvacet krav', *rūpaka-śata-*, sto rupií' apod.
- (51) Složeniny s číslovkou jako prvním členem (*dvigu-*) mívají kolektivní význam: *tri-loka-*, trojsvětí', *ṣad-aha-*, šestidení' (*aha-*) apod.
- (61) V sti. může být prvním členem složeniny i zájmenný kořen: *mad-vačas-*, mé slovo', *asmat-putra-*, náš syn', *tad-dvāra-*, jeho dvěře' apod.
- (71) Prvním členem složeniny může být též předložka, adverbium ap.: *adhī-pati-*, vrchní vládce', *nir-jīva-*, bez života', *purah-sara-*, napřed jdoucí', *tathā-bhūta-*, takový' apod. — Sem patří též početná skupina složenin, jejichž první částí jsou morfy *su-*, dobře', *duṣ-*, špatně', *a-ja-*, ne, bez' (jako samostatná slova se tyto elementy nevyskytují!): *su-vīra-*, dobrý rek', *su-mṛtyu-*, dobrá smrt', *su-kṛta-*, dobře udělaný', *dur-jāna-*, zlý člověk', *duḥ-saha-*, nesnesitelný' (*sah-*), *a-bhāva-*, nebytí' (*bhū-*), *a-rakṣītr-*, neochraňující', *an-apatya-*, bezdětnost' apod.

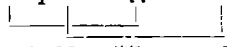
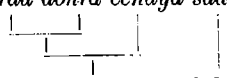
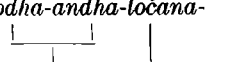
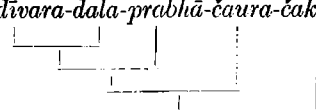
375 Téměř každá determinativní složenina se substantivním koncovým členem může být použita jako shodný přívlástek, vyjadřující „vlastnictví“ toho, co je označováno determinativní složeninou (posesivní složeniny). Přitom ve většině případů nedochází k žádné morfologické úpravě, jen někdy přistupují sufixy *in* (§ 3641), *ka* (§ 3691) nebo *pod*. (k tvoření feminina srovn. § 381). Indičtí gramatikové nazývali tyto složeniny *bahuvrīhi*. Příklady:

- (11a II) *hasti-pāda-* ‚mající nohy slona‘ (*hastin-*), *pumsa-rūpa-* ‚mající podobu člověka‘, *danda-pāni-* ‚mající hůl v ruce‘, *pati-kāma-* ‚mající touhu po manželovi = toužící po m.‘, *Indra-śatru-* ‚mající Indru nepřitelem‘ apod.
- (11b II) *bahu-vr̥hi-* ‚mající mnoho rýže‘, *mahātman-* ‚velkodušný‘, *ugra-bāhu-* ‚mající silné paže‘, *rūpavad-bharya-* ‚mající krásnou manželku‘ (*bharyā-*), *mahormin-* ‚mající velké vlny‘ (*ūrma-*), *śūra-putra-* ‚mající syny-hrdiny‘, *tapo-dhana-* ‚ten, jehož bohatstvím je pokání‘ (*tapas-*) apod. (nejčastější typ posesivních složenin!).
- (41 II) Produkt transformace vztažných vět s predikátem vyjadřujícím ukončený minulý děj představují posesivní složeniny s participiem prēt. na prvním místě: *ukta-vākya-* ‚mající vysloveno slovo = ten, jenž vyslovil (vač-) slovo‘, *hata-strī-* ‚mající zabitou ženu = ten, jenž zabil (*han-*) ženu‘, *gatāyus-* ‚mající prošlý (*gata-*) věk (*āyus-*) = zemřelý‘, *datta-dṛṣṭi-* ‚mající daný pohled = s upřeným pohledem‘, *prahṛṣṭa-manas-* ‚mající rozradovanou mysl = zaradovav se (*hṛṣ-*)‘ apod.
- (51 II) *dvi-pad-* ‚dvojnohý‘, *śata-dvāra-* ‚stobranný‘ apod.
- (61 II) *tad-anta-* ‚mající toto jako konec = tímto končící‘
- (71 II) *nir-bhaya-* ‚jsoucí bez bázně‘, *aty-anta-* ‚sahající až ku konci‘, *adho-mukha-* ‚mající obličej (sklopený) dolů‘, *sa-phala-* ‚(jsoucí) s plody‘, *su-manas-* ‚mající dobrou mysl‘, *dur-bala-* ‚mající špatnou sílu = slabý‘, *a-bala-* ‚nemající sílu‘ apod.

3751 Posesivní složeniny se subst. *ādi(ka)-* a *prabhṛta-* ‚(počátek‘) znamenají ‚x a jiní‘: (*devā*) *indrādayah* ‚(bohové) mající počátek u Indry = Indra a jiní (bohové)‘. Složeniny s *mātra-* ‚(míra‘) naopak znamenají ‚jen x‘: *śabda-mātra-* ‚mající jen (jedno) slovo‘ apod.

376 Za adverbialní složeniny v širším smyslu (§ 71) bývají pokládány otřelé pádové tvary determinativních složenin: *su-čiram* ‚dlouho‘, *sama-kālam* ‚současně‘ apod. Koncovým členem takovýchto složenin bývá velmi často akuzativ nebo lokativ substantiva *artha-*: *rakṣārtham* ‚kvůli hlídání‘, *tadārthe* ‚kvůli tomu‘ apod. — Zvláštní skupinu tvoří adverbialní složeniny *avyayībhāva-* (71 III): indeklinabile + jmenný jmen + sufix *am* (může event. chybět). Např.: *pratyaḥam* ‚denně‘ (*prati* + *ahar-*), *sakopam* ‚zlostně‘ (*sam* + *kopa-*), *niṣkaraṇam* (*niḥ* + *karaṇa-*) bez důvodu‘ apod. Prvním členem takovéto složeniny mohou být též adverbia *yathā* ‚jak‘, *yāvat* ‚dokud‘, *yatra* ‚kde‘ apod.: *yathā-kāmam* ‚podle přání‘, *yāvaj-jīvam* ‚po celý život‘ apod.

377 Jak už bylo uvedeno v § 371, vytváří kl. sanskrť složeniny neomezené délky (jsou doloženy složeniny dvaceti- i vícečlenné). S výjimkou složenin dvandva (§ 373) jsou však i tyto vícečlenné složeniny budovány na binárním principu: trojčlenná složenina je vlastně spojení složeniny dvojčlenné s jednoduchým jménem, čtyřčlenná složenina představuje spojení dvou dvojčlenných nebo pod. Příklady:

<p><i>hasta-pāda-kaṅṭha-bhūšana-</i> </p> <p><i>śarad-abhra-čchāyā-sadrśa-</i> </p> <p><i>krodha-andha-ločana-</i> </p> <p><i>indīvara-dala-prabhā-čaura-čakšuš-</i> </p>	<p>,ozdoba (<i>bhūšana-</i>) rukou (<i>hasta-</i>), nohou (<i>pāda-</i>) a krku (<i>kaṅṭha-</i>)’ ,podobající se (<i>sadrśa-</i>) stínu (<i>čchāyā-</i>) pod- zimních (<i>śarad-</i>) mraků (<i>abhra-</i>)’</p> <p>,mající oči (<i>ločana-</i>) slepé (<i>andhā-</i>) hněvem (<i>krodha-</i>)’</p> <p>,oko (<i>čakšuš-</i>) — zloděj (<i>čaura-</i>) lesku (<i>prabhā-</i>) listů (<i>dala-</i>) lotosu (<i>indīvara-</i>) = oko lesk- noucí se jako listy lotosu’</p>
--	---

378 V íránských j. je přibližně stejný stav jako ve védštině.

Několik příkladů:

- 11a *vīs-paṭi-* ‚pán vsi‘, *nər²-bar²zah-* ‚výška muže‘, *gavo-stāna-* ‚kravská stáj‘
11b *pər²no-mānha-* ‚plný měsíc‘, *uštra-daenu-* ‚velbloud-samice‘
13 *vanzah-dāh-* ‚dávající dobro‘, *ašava-šan-* ‚zabíjející spravedlivé‘
14 *ahura-dāta-* ‚stvořený Ahurou‘, *mazdaoxta-* ‚řečený Mazdou‘
15 *θri-pada-* ‚trojkročí‘
71 *hu-kar²ta-* ‚dobře udělaný‘, *fra-bda-* ‚přední část nohy‘ (*pad-*)
11a II *na²re-manah-* ‚s mužnou myslí‘, *bāzuš-aōjah-* ‚s odvahou v pažích‘
11b II *dar²go-bāzu-* ‚dlouhoruký‘
41 II *uzgar²pto-drafša-* ‚mající rozvinuté prapory‘
51 II *hazanra-gaoša-* ‚mající 1000 uší‘
61 II *hvā-vastra-* ‚mající vlastní šat‘
71 II *a-x²afna-* ‚bez spánku‘, *hvaspa-* (stpers. *uvaspa-*) ‚mající dobré koně‘, *duž-
daena-* ‚mající špatné svědomí‘, *nidā-snā²θiš-* ‚mající zbraň obrácenou dolů‘,
uz-dahyu- ‚mimo krajinu‘

38 Adjektiva

Rozdíl mezi jménem podstatným a přídavným je v ii. jazycích velmi malý (§ 3). Minimální je zejména rozdíl sémantický (a s ním souvisejí rozdíly v syntaktických funkcích): prakticky každé adjektivum může nabýt charakter substantiva a každé substantivum-nomen agentis může naopak fungovat jako adjektivum. Většina derivačních sufixů, uvedených v §§ 36n., tvoří bez rozdílu substantiva i adjektiva. — Znatelnější jsou rozdíly v gramatické oblasti. U obou slovních druhů se uplatňují tytéž gramatické kategorie, ale poněkud odchylným způsobem. Spojování adjektivních lexémů s morfémy kategorií rodu, čísla a pádu je záležitost čistě formální (tyto morfémy fungují jako nástroj gramatické shody (§§ 8n.). Gramémům pádu a čísla

přítom odpovídají tytéž morfémy jako u substantiv (§§ 34n.). V případě gramatické kategorie rodu to však platí jen o gramémech m. a n. (tam, kde je takovýto rozdíl u substantiv, označuje se analogickým způsobem i u adjektiv); zato rozdíl mezi gramémy m. a n. na jedné straně a gramémem f. na druhé straně je u adjektiv obvykle signalizován derivačním sufixem.

381 Tvoření feminina sti. adjektiv: (B — posesivní složeniny, A — ostatní adjektiva):

A		B	
m. n.	f.	m. n.	f.
<i>a</i>	<i>ā</i> <i>ī</i> (adj. označující barvy)	<i>a</i>	<i>ā, ī</i> (bez pravidla)
<i>i</i>	<i>i, ī</i>	<i>i</i>	<i>i</i>
<i>u</i>	<i>u, ū</i> (véd.) <i>vī</i> (kl.)	<i>u</i>	<i>u</i>
<i>r</i>	<i>rī</i>	<i>n</i>	<i>nī</i>
<i>C</i>	<i>Cī</i>		ostatní souhlásky

Podobný stav je — pokud lze z dochovaných textů soudit — v avestě.

382 Vedle tvoření zvláštních forem pro f. se u adjektiv setkáváme ještě s jiným pravidelně se opakujícím derivačním procesem — komparací (stupňováním). Zpravidla se rozlišuje dvojí způsob stupňování adjektiv: pravidelné a nepravidelné.

3821 O derivaci od základního adjektiva („pozitivu“) jde vlastně jen v případě pravidelného stupňování: komparativ a superlativ se tvoří od kmene pozitivu. K tvoření takovýchto („sekundárních“) komparativů a superlativů slouží sufixy *tara* a *tama*;

sti. *priya-* — *priyatara-* — *priyatama-*
bhagavant- — *bhagavattara-* — *bhagavattama-*
balin- — *balitara-* — *balitama-*

3822 Tvoření „primárních“ komparativů a superlativů spočívá v přidávání sufixů (*īyas* (§ 3532) a *iṣṭha* ke kořenu; přiřazení těchto tvarů k určitému adjektivu („pozitivu“) je tedy vlastně gramatická konvence. Nejčastěji se tyto komparativy a superlativy přiřazují k pozitivům tvořeným derivačními sufixy *u* (§ 3661) a *ra* (§ 3697): *svādu-* — *svādīyas-* — *svādīṣṭha-*, *guru-* — *garīyas-* — *garīṣṭha-*, *kṣipra-* — *kṣepīyas-* — *kṣepīṣṭha-*, *kṣudra-* — *kṣodīyas-* — *kṣodīṣṭha-*, *mahānt-* — *mahīyas-* — *mahiṣṭha-*, *dīrgha-* — *drāghīyas-* — *drāghīṣṭha-*, *nava-* — *nav(ī)yas-* — *naviṣṭha-* aj. V pozdějším jazyce se ovšem objevují i sekundární formy tohoto typu (tvořené od adjektivních

nebo dokonce substantivních kmenů): *kršna-* — *kršn̄vyas-*, *dharmin-* — *dharmišta-* apod.

3823 Stejně se tvoří komparativy a superlativy v avestě:

(sekund.)	<i>aka-</i>	—	<i>akatarā-</i>	—	<i>akatama-</i>	
	<i>ašaojah-</i>	—	<i>ašaojastara-</i>	—	<i>ašaojastama-</i>	
(prim.)	<i>mazant-</i>	—	<i>mazyah-</i>	—	<i>mazišta-</i>	
	<i>vanhu-</i>	—	<i>vahyah-</i>	—	<i>vahišta-</i>	
	<i>āsu-</i>	—	<i>āsyah-</i>	—	<i>āsišta-</i>	apod.

39 Geneze indoiránské deklinace

Jak už bylo ukázáno v §§ 3-3455, zdědily dochované ii. jazyky (sti., av., stpers.) systémy gramémů (gramatické kategorie jména) a jim odpovídajících afixů v podstatě z indoiránského prajazyka. Tento indoiránský systém nyní srovnáme se jmennými systémy jiných ide. jazyků a pokusíme se načrtnout — aspoň v hrubých rysech — jeho genezi.

391 Systém tří rodů (§ 31) zřejmě existoval už v ide. období (má jej také řečtina, latina, germánské j., slovanské j. atd.), zdá se však, že v rané fázi vývoje ide. jazyků se rozlišovaly pouze dva rody: životný a neživotný (takový stav vykazuje hetitština). Teprve později se životný rod rozštěpil na m. a f. Tím vysvětlíme mj. skutečnost, že pádovým sufixem byl v ii. signalizován jen rozdíl mezi rodem životným (m. f.) a neživotným (n.), a to jen v některých pádech (nom., ak.); ženský rod byl naproti tomu signalizován jen derivačním sufixem (a to nedůsledně — §§ 367-8, 381). — Vývojem prošla rovněž kategorie numeru. Chybění duálu v tak starobylých jazycích jako je hetitština a latina nasvědčuje tomu, že duál existoval v období ide. společenství pouze v zárodečné formě a plně paradigmaticizován byl patrně jen ve východoindoevropských dialektech. Spojité označování čísla a pádu je prastaré: již od samých začátků ide. deklinace byly obě kategorie označovány společným sufixem (§ 32). — Co se týká samotné kategorie pádu, můžeme soudit, že některé z osmi indoiránských pádů byly paradigmaticizovány teprve v době po odštěpení řečtiny od východoindoevropského nářečního celku. Pro ide. období lze s jistotou rekonstruovat jen „gramatické“ pády (nom., gen., ak.), dále dativ a vokativ, kdežto ostatní („lokální“) pády existovaly patrně jen v zárodečích jako neparadigmatické (adverbiální) formy.

392 Alomorfy pádových sufixů (§§ 341n.) měly z největší části už v indoiránsčině fonemické podoby odpovídající podobám sti., av. a stpers. (jen malá část jich vznikla až později). Vznik alomorfismu můžeme klást ještě do ide. období; jeho hlavní příčinou je fúze, tj. splývání kmenového zakončení s vlastní pádovou příponou

(posunutí morfologické hranice). K takové fúzi nedocházelo u kmenů zakončených souhláskou, resp. nealternujícími \bar{i} , \bar{u} : pádové koncovky ii. jmen tř. 1-3 v podstatě odpovídají indoevropským pádovým příponám. Totéž platí z největší části o koncovekách ii. tříd 4 a 5: pouze v nom. sg. m. (f.) a v nom.-ak. pl. n. tu došlo už v ide. období k fúzi kmenového zakončení a pádové přípony (§§ 3931, 3943), v indo-íráňštině pak změna $\eta > a$ (§ 1533) vedla ke ztrátě kmenového zakončení n i v dalších pádech. jejichž přípona začínala souhláskou (dat. pl., lok. pl., instr. pl., dat. du). Přichýlení deklinace r -kmenů (5. tř.) k deklinaci i - a u -kmenů (6. tř.) je naproti tomu teprve indického data (§§ 3442, 3444 aj.). — Souhláskové kmeny všech typů jsou vedle ii. dobře uchovány v řečtině, latině (3. deklinace) a hetitštině; v germánských j. jsou živé jen n -kmeny („slabá deklinace“). V baltských a slovanských j. jsou ze souhláskové deklinace uchovány jen trosky (jen některé typy a jen část pádových forem).

3921 Ke skutečné fúzi nedošlo ve velkém rozsahu vlastně ani u i - a u -kmenů (6. tř.): většinu pádových koncovek tu lze ještě i v jejich doložené podobě segmentovat — rozdělit na kmenové zakončení a pádový suffix. Dublety některých pádových koncovek vznikly tím, že zde vlastně splynuly dva typy: kmeny na $i \sim ei$, $u \sim eu$ (alternující) a kmeny na i (y) a u (w) (nealternující — většinou n.). První typ zcela převládl, druhý se uchoval jen ve stopách (v ii., ř. a het.). Distribuce ablautových variant (i/ei , u/eu) je ovšem jiná než u souhláskových kmenů (tř. 1—5): plný stupeň (ei , eu) je zde ve vok. sg., gen. sg., dat. sg., lok. sg. (?) a nom. pl. m. (f.), v ostatních pádech je oslabený stupeň (i , u).

3922 Ve větším rozsahu nastala fúze u $\bar{i}/y\bar{a}$ a \bar{a} -kmenů (7. a 8. tř.); \bar{a} -kmeny naproti tomu patří od původu k souhláskové deklinaci (1. tř.; §§ 23326, 3435, pozn. 5 aj.). Kmenový vokál \bar{a} je patrně třeba interpretovat jako spojení krátkého vokálu (e/o) s laryngálou (§ 1561): $eH > \bar{a}$, $yeH > y\bar{a}$, $iH > \bar{i}$, $y^oH > y\bar{a}$. Vlastní \bar{a} -kmeny (7. tř.) jsou bez alternace (krátké \bar{a} ve vok. sg. vzniklo patrně sekundárně — § 3932), $\bar{i}/y\bar{a}$ -kmeny mají PS v gen. sg., dat. sg., lok. sg., instr. sg. (?) a nom. pl., v ostatních pádech RS. Pádové suffixy začínající samohláskou splyvaly patrně už v ide. období s kmenovým \bar{a} (= eH_2): $\bar{a} + es > \bar{a}s$, $\bar{a} + ei > \bar{a}i$ apod. V indo-íráňštině však byly tyto stažené koncovky zčásti nahrazeny novými koncovkami, vzniknuvšími „naroubováním“ koncovek $y\bar{a}$ -kmenů na koncové \bar{a} : $\bar{a}y\bar{a}s$ atd. (§§ 3435n.).

3923 Nejvíce se od ostatních typů liší deklinace jmen 9. třídy. Jde o ide. o -kmeny, jejichž o podléhalo pouze kvalitativnímu ablautu ($\sim e$, ale to je jednoznačně doloženo pouze formou vokativu sg.). Zvláštní koncovky této třídy vznikly zčásti fúzí koncového o s pádovými suffixy ($o + es > \bar{o}s$ apod.), zčásti přenesením z deklinace ukazovacích zájmen ($-osyo$ apod.). Docházelo též k vzájemnému působení o -kmenové a \bar{a} -kmenové deklinace (v ř. a lat.: nom. pl. má $-ai$ podle $-oi$ apod.).

3924 V pozdějším vývoji ide. jazyků se stávají o -kmeny (m., n.) a \bar{a} -kmeny (f.)

hlavními deklinačními typy. Vedle nich ustupují do pozadí nejen souhláskové kmeny (§ 392), ale i *i-* a *u-*kmeny: již v ř. splynuly se souhláskovými kmeny (3. deklinace), v latině splynuly *i-*kmeny se souhláskovými kmeny (3. deklinace), *u-*kmeny jsou ještě uchovány jako samostatná deklinace (4.), ale později splývají s *o-*kmeny (2. deklinace). Podobně je tomu v germánských a slovanských j. (*u-*kmeny jsou v stsl. ještě zachovány jako samostatný typ, později však splývají s *o-*kmeny, z *i-*kmenů se do nových slovanských j. zachovala jako samostatný typ jen feminina atd.).

393 Pádové sufixy sg.

3931 Nominativ m. f.

tř.	*ii.	ř.	lat.	got.	lit.	stsl.	*ide.
1—2	<i>S</i>	<i>ς</i>	<i>s</i>	<i>s</i>			<i>s</i>
3	<i>θ</i>	<i>θ</i>	<i>θ</i>				(<i>s</i>)
4	<i>θ</i>	<i>θ</i>	<i>θ</i>	<i>θ</i>	<i>θ</i>	<i>θ</i>	(<i>s</i>)
5	<i>ā</i>	<i>ηρ, ωρ</i>	<i>er, or</i>	<i>ar</i>	<i>ė, uo</i>	<i>i</i>	<i>ēr(s), ōr(s)</i>
6 a	<i>iš</i>	<i>ις</i>	<i>is</i>	<i>s</i>	<i>is</i>	<i>ь</i>	<i>is</i>
b	<i>uš</i>	<i>υς</i>	<i>us</i>	<i>us</i>	<i>us</i>	<i>ь</i>	<i>us</i>
7 a	<i>ī</i>	<i>ια</i>		<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>ī</i>
8	<i>ā</i>	<i>α, η</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>ā</i>
9	<i>as</i>	<i>ος</i>	<i>us</i>	<i>s</i>	<i>as</i>	<i>ь</i>	<i>os</i>

Dvojitý způsob tvoření nominativu sg. m. f. má svůj původ v ide. období. Původní distribuce alomorfů *s*, *θ* byla ovšem jiná: nulový alomorf byl původně jen u částí fem. (*ā-* a *ī-*kmeny), kdežto ostatní životná jména měla v nom. sg. *-s*. Tato původní distribuce byla narušena ještě v ide. období změnami *-ers* > *-ēr*, *-ens* > *-ēn* apod. (§ 1562), v sti. pak zjednodušením koncových souhláskových skupin u tř. 1—3 (§ 1453).

3932 Vokativ m. f.

Tuto funkci zastávala v ide. období bezafixová forma jména. Nejlépe je tento stav zachován u vokalických kmenů:

6a: ii. *-ai* = lit. *-ie* = stsl. *-i* (**-ei*)

6b: ii. *-au* = got. *-au* = lit. *-au* = stsl. *-u* (**-ou*)

9: ii. *-a* = ř. *-e* = lat. *-e* = got. *θ* = lit. *-e* = stsl. *-e* (**-e*). — U *n-* a *r-*kmenů (4, 5) se rozdíl mezi nominativem (*-s*) a vokativem (*θ*) změnil už v ide. období v rozdíl kvantity kmenové samohlásky (§ 1562): *-ēn*, *-ēr*: *-ēn*, *-ēr*. Tento stav je uchován v ii.

a ř., kdežto jinde vykonává vokativní funkci nom. sg. Situace u *n-* a *r-*kmenů byla patrně východiskem už ide. inovace u *ā*-kmenů (8), kde ii., ř., balt. a sl. shodně ukazují na *-ā* (> sl. *-o*). V ii. byla ovšem tato forma rozšířena o částici *-i* (*-ai*). U kmenů zakončených okluzivou (1, 2) nemá vok. téměř nikde zvláštní formu.

3933 Akuzativ m. f.

tř.	*ii.	ř.	lat.	got.	lit.	stsl.	*ide.
1—4	<i>am</i>	<i>a</i>	<i>em</i>	<i>θ</i>	<i>ī</i>	<i>ь</i>	<i>η</i>
5	<i>aram</i>	<i>ερα, ορα</i>	<i>(o)rem</i>	<i>ar</i>	<i>erī</i>	<i>erь</i>	<i>erη</i>
6a	<i>im</i>	<i>iv</i>	<i>im</i>	<i>θ</i>	<i>ī</i>	<i>ь</i>	<i>im</i>
6b	<i>um</i>	<i>uv</i>	<i>um</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>у</i>	<i>um</i>
8	<i>ām</i>	<i>av, ηv</i>	<i>am</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>а</i>	<i>ām</i>
9	<i>am</i>	<i>ov</i>	<i>um</i>	<i>θ</i>	<i>a</i>	<i>ь</i>	<i>om</i>

Ide. sufix měl dvě varianty: antekonzonantickou *η* a antevokalicou *m*. Ii. *-am* tříd 1—5 snad vzniklo kontaminací obou (*-η* > *-a*) nebo představuje (třetí) variantu *°m*.

3944 Nominativ-akuzativ n.

Jako nom. (ak., vok.) sg. neuter fungovala v ide. období holá forma jména. Zvláště dobře je to patrné u jmen tř. 6: ii. *-i*, *-u* = ř. *-i*, *-v* = lat. *-e*, *-ū*. Pouze *o*-kmeny (9) mají „sufix“ *-m*: ii. *-am* = ř. *-ov* = lat. *-um*. V sl. a zčásti i v balt. však tento sufix chybí: stsl. *-o*.

3945 Genitiv

tř.	*ii.	ř.	lat.	got.	lit.	stsl.	*ide.
1—4	<i>aS</i>	<i>oς</i>	<i>is</i>	<i>s</i>	<i>s</i>	<i>e</i>	<i>es, os, s</i>
5	<i>arŠ, raS, rŠ</i>	<i>(o)ρoς</i>	<i>(o)ris</i>	<i>rs</i>	<i>ers</i>	<i>ere</i>	<i>res, ers</i>
6a	<i>aiŠ, yaS</i>	<i>eoς, ioς</i>	<i>is</i>	<i>ais</i>	<i>ies</i>	<i>i</i>	<i>eis</i>
b	<i>auŠ, vaS</i>	<i>eoς, voς</i>	<i>ūs</i>	<i>aus</i>	<i>aus</i>	<i>u</i>	<i>ous</i>
7a	<i>yāS</i>	<i>iaς</i>		<i>jōs</i>	<i>ios</i>	<i>ę</i>	<i>yās</i>
8	<i>āS</i>	<i>aς, ης</i>	<i>ās, ae</i>	<i>ōs</i>	<i>os</i>	<i>y</i>	<i>ās</i>
9	<i>asya</i>	<i>oio, ov</i>	<i>ī</i>	<i>is</i>	<i>o</i>	<i>a</i>	?

Ide. sufix genitivu sg. měl tři ablautové varianty: *es* ~ *os* ~ *s*. Distribuce prvních dvou je nejasná (ř. ukazuje na *-os*, lat., balt. a sl. na *-es*); *-s* je typické pro tř. 6 (*-ei-s*, *-ou-s*), ve stopách je uchováno také u souhláskových kmenů (1, 5 — § 3435).

U *ā*-kmenů (7, 8) je nejasné, zda koncovka obsahuje *-es* nebo *-s*. Ide. koncovku gen. sg. *o*-kmenů (9) nelze rekonstruovat: východoindoevropské j. mají zakončení **-osyo*, převzaté z pronominální flexe (§ 5213), podobně germ. (**-eso*). K balt. a slov. srovn. § 3936.

3936 Ablativ

Ablativ sg. má zvláštní formu pouze v ii., ital. a het. Přímá souvislost je pouze mezi formami abl. sg. *o*-kmenů v ii. a lat.: *-āt* = stlat. *-ōd* (lat. *-ō*). V balt. a sl. slouží tato forma jako gen. sg. (lit. *-o*, sl. *-a*). Ablativní formy ostatních deklinací v av. a lat. vznikly sekundárně.

3937 Dativ

Ide. sufix bývá rekonstruován v podobě **-ei*; na tuto podobu přímo ukazují sufixy souhláskové deklinace v ii. (**-ai*), lat. (*-ī*) a sl. (*-i*). Dále je toto *-ei* obsaženo v koncovkách *i*- a *u*-kmenů v ii. (**-ay-ai*, **-av-ai*), lat. (*-ī*, *-uī*) a sl. (*-i*, *-ovi*), jakož i v koncovce *o*-kmenů v ii. (**-āi*) a ř. (*-o* = *o* + *ei*). Ř. má jinak v dat. sg. *-i* (§ 3938), germ. a balt. tvary připouštějí různou interpretaci. Jednotnou ide. koncovku lze rekonstruovat pro *ā*-kmeny (*-āi* = *ā* + *ei* nebo *ā* + *i*); v ii. byla tato koncovka přetvořena („reduplikací“ — *āi* + *āi* nebo podle *yā*-kmenů).

3938 Lokativ

Jako paradigmatická forma je doložen pouze v ii., balt. a sl., jednotlivé lokativní formy jsou i v lat. a ř. Souhlásková deklinace má v ii. sufix *-i*; ten je obsažen i v koncovkách *ā*- a *o*-kmenů: **-āi* (sl. *-ě*, lit. *-oj-e*, ii. *-āy-ā* — § 3438) a **-oi* (ii. **-ai*, stsl. *-ě*, lat. *-ī* v *domī* apod.). Vedle toho jsou bezsufixové formy lokativu sg. u souhláskových kmenů (§ 3438) a u *i*- a *u*-kmenů (sti. *-au* = stsl. *-u* apod.). Není vyloučeno, že tyto formy obsahují sufix *-H* (§ 3939). Obojí formy nacházíme i ve funkci dat. sg. (§ 3937): ř., germ., balt. Oba pády (dat., lok.) byly v ide. období zřejmě teprve ve stavu zrodu, k jejich paradigmatickému došlo až v jednotlivých ide. dialektech.

3939 Instrumentál

Také tento pád byl v ide. období zřejmě ve stavu zrodu. Jako paradigmatická forma je doložen v ii., het., balt. a sl. Shodují se však pouze ii. a balt. formy *o*-kmenů: sti. *-ā*, lit. *-u* (dále sthn. *-u* a snad i lat. *-ō*, ale to může být několikerého původu) < **-ō* = *oH*. Vlastním pádovým sufixem bylo patrně *-H*, na něž ukazuje také ii. *-ī*, *-ū* (6) < *-iH*, *-uH*. Všechny ostatní ii. koncovky vznikly přenesením koncovky 9. třídy *-ā*; ta nakonec vytlačila i původní koncovky 6. tř. (v kl. sanskrtu). Koncovka 8. tř. *-ayā* patrně pochází z pronominální deklinace.

394 Pádové sufixy pl.

3941 Nominativ (vokativ) m. f.

tř.	*ii.	ř.	lat.	got.	lit.	stsl.	*ide.
1—4	<i>aS</i>	<i>ες</i>	(<i>ēs</i>)	<i>s</i>	<i>s</i>	<i>e</i>	<i>es</i>
5	<i>āraS</i>	<i>ορες</i>	(<i>orēs</i>)		<i>ers</i>	<i>ere</i>	<i>e/ores</i>
6a	<i>ayaS</i>	<i>εις, ιες</i>	<i>ēs</i>	<i>eis</i>	<i>ys</i>	<i>ɣje</i>	<i>eyes</i>
6b	<i>avaS</i>	<i>εις, υες</i>	<i>ūs</i>	<i>jus</i>	<i>ūs</i>	<i>ove</i>	<i>owes</i>
7a	(<i>iš</i>)	(<i>ai</i>)		<i>jōs</i>	<i>ios</i>	(<i>jē</i>)	<i>yās</i>
8	<i>āS</i>	(<i>ai</i>)	(<i>ae</i>)	<i>ōs</i>	<i>os</i>	<i>y</i>	<i>ās</i>
9	<i>āS, āsaS</i>	<i>oi</i>	<i>ī</i>	<i>ōs</i>	<i>ai</i>	<i>i</i>	<i>ōs, oi</i>

Ide. sufix byl **-es*; derivační přípona vykazuje vždy PS! U *ā-* a *o-*kmenů došlo ke kontrakci, do deklinace *o-*kmenů však zřejmě ještě v ide. období pronikla zájmenná koncovka **-oi* (§ 5215). Ii. **-āsaS* vzniklo „reduplikací“ sufixu (*-ās-as*).

3942 Akuzativ m. f.

tř.	*ii.	ř.	lat.	got.	lit.	stsl.	*ide.
1—4	<i>aS</i>	<i>ας</i>	<i>ēs</i>	<i>uns</i>	<i>is</i>	<i>i</i>	<i>ɳs</i>
6a	<i>inš</i>	<i>ις</i>	<i>īs</i>	<i>ins</i>	<i>is</i>	<i>i</i>	<i>ims</i>
6b	<i>unš</i>	<i>υς</i>	<i>ūs</i>	<i>uns</i>	<i>us</i>	<i>y</i>	<i>ums</i>
8	<i>āS</i>	<i>ας</i>	<i>ās</i>	<i>ōs</i>	<i>as</i>	<i>y</i>	<i>ā(m)s</i>
9	<i>ānS</i>	<i>ους</i>	<i>ōs</i>	<i>ans</i>	<i>us</i>	<i>y</i>	<i>oms</i>

Sufix lze nejlépe rekonstruovat v podobě *ms* (kdežto v původním *ns* sykavka záhy odpadla — § 1562). Toto *ms* se ještě v ide. období vyvíjelo trojím způsobem: po krátké samohláске dalo *ns*, po souhláске *ɳs*, kdežto po dlouhé samohláске (vlastně po *H*) nosovka vypadla. Takto vzniklé koncovky se dále vyvíjely podle hláskových zákonů jednotlivých ide. jazyků. Délka samohlásky v ii. **-ānS* je patrně analogická podle tř. 8.

3943 Nominativ (akuzativ) n.

Společnou ide. formu lze rekonstruovat pouze pro *o-*kmeny (9): ii. *-ā*, lat. *-a*, got. *-a*, stsl. *-a* < **-ā* = *o* + *H*₂. Sufix *H*₂ je obsažen též v ii. koncovkách *i-* a *u-*kmenů (*-ī*, *-ū*) a ve zdánlivě bezsufixových tvarech *n-* a *r-*kmenů (véd. *brahmā[n]*, *nāmā[n]*) aj.; *-ā[n]* < *-onH*, § 1562). Sufix *-i* souhláskových kmenů reprezentuje patrně (*C*)^o*H* (tradiční psaní *-ə*, § 2283; > ř. *-α*).

3944 Genitiv

Ide. sufix rekonstruuje v podobě **-ōm*: ii. *-ām*, ř. *-ow*, sthn. *-ō*, lit. *-u* (< **-ōm*), lat. *-um*, stsl. *-ъ* (< **-ōm*). Koncovky vokalických deklinací se značně různí; značným dílem představují novotvary (ii. *-ānām* — § 3444, lat. *-ārum*, *-ōrum* apod.).

3947 Dativ (ablativ)

Společný ide. sufix nelze rekonstruovat. Indoiránskému *-bhyaS* stojí nejbliže lat. *-bus* a stir. *-b*; germ., balt. a sl. mají obdobně tvořené sufixy s *m* (got. *-m*, lit. *-ms*, *-mus*, stsl. *-mъ*). Ii. sufix snad vznikl přetvořením sufixu instr. pl. (§ 3946): *bhi* + *a* + *s*. Vše ukazuje, že příslušné pády byly v ide. období teprve ve stavu zrodu.

3946 Intrumentál

Ii. sufix *-bhiŠ* má protějšek pouze v ř. *-ϕi* (mykén. *-ϕi*); formy tvořené tímto sufixem jsou ovšem v kl. ř. neparadigmatické. Balt. a sl. mají obdobně stavěné sufixy s *m*: lit. *-mis*, stsl. *-mi* < **-mīs*. Třetí paralelní sufix *Hi* je snad skryt v koncovec instr. pl. *o*-kmenů (ii. *-āiŠ*, lit. *-ais*, stsl. *-y* [?], ř. *-oiϕ*, lat. *-is* < **-ōis* = *o* + *Hi* + *s*; v ř. a lat. jde o dativní formy, zastávající též funkci instr.), jakož i v av. formách s pouhým *-iŠ* (§ 3447).

3947 Lokativ

Ii. sufix *-su* (*-šu*) má přesný protějšek v sl. *-chъ* (*-sъ*) a v stlit. *-su* (v současné lit. je *-se*). Ostatní ide. j. nemají pro lok. pl. zvláštní formu. Podobný sufix *-su* tvoří v ř. dativ pl.

395 Pádové sufixy du.

3951 Nominativ (akuzativ, vokativ) m. f.

Společnou ide. koncovku lze rekonstruovat především pro *o*-kmeny (9): ii. *-a(u)*, ř. *-ω*, lit. *-u*, stsl. *-a* < **-ō(u)* (§ 1571) = *o* + H_3 . Element H_3 je obsažen také v koncovkách *i*- a *u*-kmenů: ii. *-ī*, *-ū*, lit. *-i*, *-u*, stsl. *-i*, *-y* < **-ī*, **-ū* = *i* + H_3 , *u* + H_3 . Souhláskové kmeny mají v ii. *-ā(u)*, převzaté z deklinace *o*-kmenů, v ř. je naproti tomu *-e* nejasného původu (patrně ř. novotvar). *ā*-kmeny mají v nom. du. zakončení **-ai* (nebo **-oi*), převzaté nejspíše z tvaru číslovky 2 (§ 412) (ii. *-ai*, lit. *-i*, stsl. *-ě*).

3952 Nominativ (akuzativ) n.

Ii. sufix *-ī* má protějšek jen v sl. *-i* (stsl. *oči* apod.). S kmenovým *o* splynulo toto *ī* v koncovku **-oi* (ii. *-ai*, stsl. *-ě*).

3953 Lokativ, genitiv

Ii. *-auŠ* (*-ayauŠ* je z pronominální deklinace) má protějšek v sl. *-u* (< **-ous*). V sti. funguje tato forma zároveň jako gen. du.; v av. má gen. du. zvláštní formu s koncovkou *-ā* < **-āS* (snad nom. du. na *-ā(u)* + genitivní *S*).

3954 Dativ (ablativ, instrumentál)

Ii. sufix vznikl nejspíše přetvořením sufixu dat. pl. (§ 3945): *-aS* (nom. pl.): *-ā(u)* (nom. du.) = *-bhyaS* (dat. pl.): *-bhyā* (dat. du.). Koncové *-m* představuje druhotný přídavek.

396 Co se týká rozdílu mezi substantivy a adjektivy, uchovávají ii. jazyky v podstatě ještě ide. stav, kdy takového rozdílu vůbec nebylo. Změny proti tomuto původnímu stavu jsou dány zejména paradigmaticizací jistých odvozenin od základního adjektiva — tvarů feminina, komparativu a superlativu.

3961 Jak již bylo naznačeno v § 391, rozlišovaly ide. jazyky původně jen rod životný a neživotný. Stopy tohoto původního stavu jsou nejlépe uchovány (nehledíme-li k archaické hetitštině) ve skloňování adjektiv v latině, kde se u adjektiv III. deklinace nerozlišuje mužský a ženský rod (rozlišování nominativu m. a f. u tzv. trojvýchodných adjektiv je zjevně sekundární). V sti. je toto původní nerozlišování uchováno zejména u adjektivních složenin typu *bahuvrīhi*, ale také u nesložených adjektiv *i-* a *u-*kmenů. Řečtina vykazuje v jistém ohledu archaičtější stav než ii. jazyky (má dvojvýchodná adjektiva *o-*kmenová, nevytváří zvláštní formu f. u primárních komparativů apod.), v jiném zase pokročilejší. Důsledně se rozlišuje m. a f. např. u litevských adjektiv. — Rozlišování m. a f. začalo patrně u adjektiv typu lat. *novus a um*, který je hojně doložen ve všech hlavních ide. jazycích. Femininní forma tu byla vlastně vytvořena přidáním elementu *H* ($e/o + H_2 > \bar{a}$ — srovn. § 1561). Stejným způsobem mohlo být tvořeno femininum i k *i-* a *u-*kmenům, jak o tom svědčí véd. a av. tvary *ū-*feminina adjektiv *u-*kmenových (§ 381). Záhy však pronikl do oblasti adjektiv sufix *ī/yā*, sloužící původně jen k přechylování substantiv (vznikl snad kontaminací sufixů *iH* a *aH*). Zatímco v ii. koexistuje tento nový způsob s pozůstatky staršího stavu (zejména u *u-*kmenů, kde je zčásti uchováno původní nerozlišování m. a f. a zčásti přežívá vedle nového způsobu tvoření f. ještě způsob starší), došlo v jiných ide. jazycích k unifikaci způsobu tvoření f. u jednotlivých typů adjektiv.

3962 Se stupňováním adjektiv se setkáváme ve většině ide. jazyků, značné rozdíly v tvoření komparačních forem (jakož i chybění komparace v het.) však nasvědčují tomu, že k paradigmaticizaci těchto forem došlo teprve samostatně v jednotlivých ide. větvích. Dvojí způsob komparace v ii. jazycích má přesnou obdobu v ř.: větší část komparativů a superlativů představuje odvozeniny od základní formy („pozitivu“), menší část původně samostatná adjektiva intenzivního významu, přiřazená později k jinému adjektivu od stejného kořene (ale někdy i od jiného kořene) jako *gradus comparationis*. Jistý počet takovéhoto primárních komparativů a superlativů existuje ovšem i v jiných ide. jazycích („nepravdělné stupňování“), ale v ii. a ř. se primární komparace liší od sekundární také svými sufixy (kdežto jinde jsou jednotné komparační sufixy pro všechna adjektiva).

39621 Sti. (ii.) sufix sekundárních komparativů *tara* má přesnou obdobu v ř. -τερος (σοφώτερος, 'moudřejší' apod.). Jinde je tento sufix doložen pouze v neparadigmatických formách adjektivních i substantivních: lat. *dexter*, *inter-ior*, *mātertera*, *uter*, got. *hwapar*, lit. *katras*, stsl. *koteryi*, *jutro* aj. Superlativní sufix *tama* je paradigmatický pouze v ii. jazycích. Odpovídá mu lat. -*timus* (< **timo*) v *ultimus*, *intimus* apod. (got. *aftuma* aj.). Srovn. § 3695.

39622 Jako východisko sti. komparativního sufixu (i)yas lze rekonstruovat ide. *yos/yes/is*, doložené ve všech hlavních ide. jazycích. V nerozšířené podobě se tento sufix vedle ii. vyskytuje ještě v latině (*ior* < *ios*), zčásti i v řečtině (ak. sg. m. μέζω < **meg-yos-a*) a ve slovanštině (stsl. *bolje* < **bol-yos*, *manje* < **min-yos* apod.). V ř. (ve většině tvarů), germánštině a litevštině je rozšířen o další sufix *n-ový*: ř. -*ior-* < *is* + *on* (?), got. -*izan-* < *is* + *on*, lit. -*esnis* < *yes* + *ni*. K deklinaci srovn. § 3532. Původ *i* předcházejícího před vlastním komparativním sufixem ve většině sti. tvarů je nejasný; sufixovou podobu **iyos* shledáváme ještě v ř. (vedle pouhého **yos* a **iyos*), kdežto v av. a lat. je doloženo pouze **yos*.

39623 Sti. sufix primárních superlativů *ištha* má obdobu v ř. -ιστος (menší část superlativů) a v got. -*ists* (všechny superlativy). Jde snad o kombinaci komparativního *is* se sufixem *to* (k aspiraci srovn. § 1432). Srovn. např.: ř. ἀριστος, ἐλάχιστος (= sti. *laghištha-*), ἥδιστος (= sti. *svādištha-*), got. *hardists* (nhn. *der härteste*), sthn. *dunisto* (= sti. *taništha-*) apod.